

LUNDS
UNIVERSITET

En kris av solidaritet och omsorg
*Civilsamhällets roll som omsorgsutförare i ett
bristande välfärdssamhälle*

Författare: Vilma Nyberg

Handledare: Mikael Mery Karlsson

Genusvetenskapliga institutionen

Lunds Universitet

GNVM03

VT 2021

Abstract

This master's thesis is about the role of the civil society in contemporary Sweden, during a crisis of solidarity and care. The crisis of solidarity refers to the so-called "refugee crisis" of 2015, and the events following after. The crisis of care refers to a crisis of social reproduction that is inherent to the capitalist system. Swedish welfare politics have gone through a process of changing from a welfare state to a welfare society, meaning that welfare services are being increasingly outsourced to other actors than the state, for example the civil society. The material that this thesis is being based on is qualitative, semi-structured interviews with ten women who are active members of the non-profit organisation Eos Cares based in Lund. The main conclusions that can be drawn from the material are that the professionalisation of the civil society has changed the conditions of engagement in civil society organisations, that the civil society performs a somewhat normative social reproduction of newly arrived refugees, that the civil society has become an increasingly important arena for promoting non-capitalist values and lastly, that the civil society both resists and enables the flaws of the welfare state.

Nyckelord:

Solidaritet; omsorg; social reproduction; civilsamhälle; välfärdssamhälle.

Key words:

Solidarity; care; social reproduction; civil society; welfare society.

Förord

Att skriva uppsats är en lång och svår process. Jag vill börja med att tacka de personer som har gjort uppsatsen möjlig. Inledningsvis, tack till Eos Cares för ett gott samarbete. Det har varit otroligt intressant och lärorikt att få insyn i en organisation som jag inte har haft någon tidigare kontakt med. Vidare vill jag rikta ett stort tack till alla mina intervjupersoner för att ni har tagit er tid och gett mig förtroende med era berättelser. Jag har gjort mitt bästa för att göra era erfarenheter rättvisa i uppsatsen. Utan er, ingen uppsats! Jag vill också tacka min kunniga handledare Mikael Mery Karlsson för kontinuerligt stöd genom hela uppsatsprocessen. Jag vill vidare tacka min studiegrupp bestående av Minna, Maria och Jennifer. Våra regelbundna möten har bidragit till en känsla av kollektivt skrivande i en annars ensam process. Sist men inte minst, tack till Matilda, Rebecca och Miro. För att ni alltid finns där.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Eos Cares	5
1.3 Syfte och forskningsfrågor	6
1.4 Det genusvetenskapliga fältet	7
2. Litteraturöversikt	8
2.1 Professionaliseringen av civilsamhället	8
2.2 Samarbeten mellan civilsamhället och andra aktörer	10
2.3 Omsorgsarbete i civilsamhället	12
2.4 Flyktingmottagning och integration i civilsamhället	14
3. Teori	17
3.1 Omprövning av den offentliga sfären	17
3.2 Social reproduktionsteori	19
3.3 Omsorgskris	20
3.4 Solidaritetskris	21
4. Metodologi	24
4.1 Institutionell Etnografi	24
4.2 Situerad Kunskap	25
5. Metod	26
5.1 Kvalitativa, semistrukturerade intervjuer	26
5.2 Material	27
5.3 Etik	29
6. Erfarenheter av solidaritet och omsorg	31
6.1 Att hjälpa andra	31
6.2 Ansvar	35
6.3 Social reproduktion av nyanlända	38
6.4 Rasism	41
7. Civilsamhället som välfärdsutförare	47
7.1 Arbete i civilsamhället	47
7.2 Beroendeförhållandet mellan civilsamhälle och stat	51
7.3 Civilsamhällets roll i samhället	54
8. Avslutande diskussion	59
9. Litteraturlista	62

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vi befinner oss i en kris av solidaritet och omsorg. Solidaritetskrisen blev högst märkbar under händelserna som utspelade sig under 2015, när den så kallade flyktingkrisen inträffade och en stor mängd flyktingar anlände till Europa under en kort tidsperiod. I efterhand har forskare argumenterat för att det som benämndes som en flyktingkris snarare var en *solidaritetskris* i Europas bristande hantering av flyktingmottagningen (Abdelhadi, Gren & Joorman 2020; Dahlstedt & Neergard 2016). Vi befinner oss samtidigt i en *omsorgskris* (Fraser 2017). Nancy Fraser menar att det finns inneboende kristendenser i det kapitalistiska systemet, eftersom social reproduktion är en *förutsättning* för produktion, samtidigt som social reproduktion nedvärderas och nedprioriteras. Den sociala reproduktionen försvagas av kapitalismens ständiga krav på ökad ackumulation, och detta har, enligt Fraser, försatt oss i en omsorgskris (2017, s. 22).

De senaste 30 åren har det skett en stor samhällsförändring i Sverige, i linje med solidaritets- och omsorgskrisen. Svensk välfärdspolitik har genomgått en reformering som kan beskrivas som en process från *välfärdsstat* till *välfärdssamhälle*. Detta innebär kortfattat att välfärd har gått från att utföras av staten, till att utföras av staten i kombination med privata aktörer. Civilsamhället är en av de huvudsakliga aktörer som numera utför välfärdsarbete som tidigare utfördes av staten (Scaramuzzino & Linde 2017). Denna samhällsutveckling intensifierades under solidaritetskrisen 2015. När Sverige mottog en stor mängd flyktingar under en kort tidsperiod blev bristerna uppenbara. Staten räckte inte till för att hantera flyktingmottagningen, och civilsamhället fick kliva fram och ta ett stort ansvar (Sveriges Kommuner och Landsting 2015, s. 7; Eriksson 2019). Jag vill argumentera för att den välfärdspolitiska förändringen från välfärdsstat till välfärdssamhälle har varit bidragande till att skapa solidaritets- och omsorgskrisen.

Civilsamhället är ett brett begrepp som kan innefatta en mängd olika aktörer. En vanlig definition av civilsamhället, som bland annat används av Sveriges Kommuner och Landsting¹, lyder enligt följande: “en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor,

¹ Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) heter numera Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen” (2015, s. 8). Detta är dock en definition som kommer att problematiseras senare i uppsatsen. Jag vill argumentera för att det är en grav förenkling att definiera civilsamhället som skild från andra arenor i samhället, eftersom civilsamhälle och andra arenor i högsta grad är beroende av varandra. Detta blev inte minst uppenbart under solidaritetskrisen 2015. Gränsen mellan civilsamhälle och stat, liksom mellan civilsamhälle och marknad, är svårdragen (se exempelvis Mery Karlsson 2020; Trägårdh et. al. 2013).

I Sverige har ansvarsfördelningen mellan offentliga aktörer och civilsamhället tidigare varit att den offentliga sektorn är ansvarig för välfärden, medan civilsamhället är ansvarigt för att representera olika gruppers intressen och vara en kritisk motvikt till det offentliga (Linde & Scaramuzzino 2017, s. 32-33). När civilsamhället har tagit över arbetsuppgifter som tidigare utfördes av staten förändras *vem* som utför arbetet och *hur*. Ett arbete som kanske tidigare utfördes av en statligt anställd på arbetstid, kan nu utföras av en volontär på dennes fritid. Jag anser att det finns en problematik i att kvinnor utför ett obetalt omsorgsarbete i civilsamhället för att kompensera för bristerna i svensk välfärd. Samtidigt finns det en styrka i att civilsamhället kan samla kraft och solidaritet, och enas under en kris.

Det här är en uppsats om vilken roll civilsamhället spelar i solidaritets- och omsorgskrisen. Det är en kvalitativ studie om kvinnors erfarenheter av att utföra ett omsorgsarbete i civilsamhället när välfärden brister. Social reproduktion har historiskt utförts främst av kvinnor (Bhattacharya 2017), vilket motiverar ett specifikt fokus på kvinnors erfarenheter. Studien har gjorts i samarbete med organisationen Eos Cares i Lund, men med förhoppningen om att kunna använda erfarenheterna från denna specifika organisation för att kunna dra slutsatser om civilsamhällets roll i samhället i stort.

1.2 Eos Cares

Eos Cares är en frivilligorganisation baserad i Lund. Eos Cares är en del av den större organisationen IK Eos, som är en basketklubb. IK Eos beskriver sig själva som “den värdedrivna basketklubben” med mottot “More than a game!” (Eos Lund 2021). 2016 startades underorganisationen Eos Cares, med syftet att “stärka föreningens sociala ansvarstagande” (Eos

Lund 2021). Eos Cares grundades med ändamålen att välkomna nya samhällsgrupper till föreningen, och att använda Eos-hallen (samlingslokalen för alla verksamheter inom IK Eos) som en mötesplats för integration, språkträning och social etablering (Eos Cares 2021). Sedan programmet startades har nu ett tredje ändamål tillkommit. Detta är att utveckla metoder för hur idrottsföreningar kan bidra med att skapa social förändring (Eos Cares 2021). Inom Eos Cares finns det i sin tur tre olika program. Det första är Eos Cares, som alltså är huvudprogrammet och som arbetar med social inkludering genom ett antal olika aktiviteter. Det andra är Prisma, som är specifikt fokuserad på flyktingar och som är ett samarbete mellan offentliga aktörer och civilsamhället i Lund (Eos Cares 2021). Det tredje är Hemmaplan, som är ett samarbete med Skånes Basketbollförbund med syfte att engagera barn och unga i områden med lågt deltagande i föreningslivet (Hemmaplan 2021). I den här uppsatsen kommer kvinnor som är aktiva som volontärer, praktikanter och anställda via en så kallad extratjänst i Eos Cares och Prisma att intervjuas.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Denna uppsats ämnar att undersöka civilsamhällets roll som välfärdsutförare i den kris av solidaritet och omsorg nutida Sverige befinner sig i. Ämnet kommer att utforskas via kvalitativa intervjuer med kvinnor som på olika sätt är engagerade i den civilsamhälleliga organisationen Eos Cares. Under de senaste 30 åren har svensk välfärd nedprioriterats, vilket har lett till att privata aktörer i högre grad utför det välfärdsarbete som tidigare utfördes av staten (Scaramuzzino & Linde 2017). Uppsatsen skrivs utifrån hypotesen att denna nedprioritering har lett till ett ökat ansvarstagande av civilsamhället för att upprätthålla samhällsliga funktioner. Jag finner det därför intressant att undersöka konsekvenserna av denna förskjutning, med utgångspunkt i kvinnors erfarenheter av engagemang i civilsamhället.

Syftet kommer att besvaras med hjälp av följande forskningsfrågor:

- Vilka erfarenheter har kvinnor av engagemang i civilsamhället i relation till solidaritets- och omsorgskrisen?
- Vad är civilsamhällets roll som utförare av välfärd i nutida Sverige?

1.4 Det genusvetenskapliga fältet

Att utföra forskning baserat på kvinnor och andra marginaliserade gruppers erfarenheter är centralt inom det genusvetenskapliga fältet. Feministiska teoretiker har ifrågasatt antagandet om *objektiv* forskning, eftersom den så kallade objektiva positionen som tidigare forskare har åberopat snarare har varit en privilegierad position (Haraway 1987; Harding 2004). Donna Haraway argumenterar för att god forskning ska uppmärksamma de maktförhållanden som den produceras inom, snarare än att försöka inta en påstådd objektiv position. Detta har historiskt lett till ett osynliggörande av marginaliserade gruppers erfarenheter, eftersom dessa inte reflekteras i forskningen som utförs (Haraway 1987). Att utföra forskning baserat på kvinnors erfarenheter är därför en central tradition i feministisk forskning. Att fokusera specifikt på kvinnors erfarenheter i relation till omsorg grundas i den historiska förståelsen av att social reproduktion främst har utförts av kvinnor (Bhattacharya 2017).

Forskning om civilsamhället har förekommit inom genusvetenskapen (se exempelvis Bäckström 2020; Mery Karlsson 2020). Hanna Bäckström diskuterar *hjälpandet* som en komplex relation mellan den hjälpende och den som blir hjälpt. Hon menar att feministiska analyser kan skapa förståelse av hjälpandet som en könad maktrelation (Bäckström 2020, s. 26-27). Civilsamhällets hjälpende blir ytterligare intressant att undersöka på grund av den ökade roll civilsamhället spelar vid migrationsrelaterade insatser. Bäckström menar att civilsamhället tar ansvar för flyktingmottagning där det offentliga brister (2020). Forskning om migration är också en viktig del av det genusvetenskapliga fältet (se exempelvis Mulinari 2009; Sager 2011). Maja Sager menar att feministisk teori har bidragit med en kritisk dekonstruktion av begreppen medborgarskap och nation (2011, s. 27). Denna uppsats befinner sig alltså i en korsning där flera olika genusvetenskapliga teman möts, och har som avsikt att bidra till fältet just genom att kombinera dessa olika teman.

2. Litteraturöversikt

I följande text kommer en översikt av det nuvarande forskningsfältet att presenteras. Litteraturen som diskuteras är indelad i följande teman; professionaliseringen av civilsamhället; samarbeten mellan civilsamhället och andra aktörer; omsorgsarbete i civilsamhället samt flyktingmottagning och integration i civilsamhället. Litteraturöversikten kommer att möjliggöra en förståelse av vilken forskning som redan har utförts och hur min uppsats förhåller sig till det befintliga forskningsfältet.

2.1 Professionaliseringen av civilsamhället

Inledningsvis kommer litteratur som berör temat *professionaliseringen av civilsamhället* att diskuteras. Denna professionalisering kan ses som en följd av den förskjutning som har skett av svensk välfärdspolitik, där Sverige har gått från att vara en *välfärdsstat* till att bli ett *välfärdssamhälle*. Forskning om temat har bland annat kommit fram till att civilsamhället har gått från opinionsbildare till välfärdsutförare, att det har skett en ökad byråkratisering av civilsamhället och att gränsen mellan politiskt och altruistiskt engagemang har suddats ut.

Professionaliseringen av civilsamhället diskuteras bland annat av Filip Wijkström. Han argumenterar för att civilsamhället har genomgått en omvandling som kan beskrivas som att dess samhällsfunktion har gått från *röst till service* (2002, s. 159). Med detta menas att civilsamhället har gått från att främst vara opinionsbildare till att i högre utsträckning utföra välfärdsarbete. Med denna omvandling har det även skett en ökad professionalisering av civilsamhället, i form av bland annat fler anställda och ökad byråkratisering (Wijkström 2002). Tommy Lundström och Filip Wijkström menar att ytterligare en förändring som har skett i civilsamhället är att en ökad *marknadslogik* har applicerats på civilsamhället, liksom andra delar av samhället. Detta har lett till att civilsamhället använder marknadens spelregler, utan att direkt tillhöra marknaden (Lundström och Wijkström 2012, s. 276). Förskjutningen av civilsamhällets funktion i samhället kommer att användas för att skapa förståelse för civilsamhällets ökade roll som välfärdsutförare.

Professionaliseringen av civilsamhället diskuteras vidare i en antologi om socialt arbete i civilsamhället (Scaramuzzino & Linde 2017). I ett kapitel av antologin argumenterar Sara

Helmersson för att det har skett en ökad byråkratisering av svenska kvinnojourer (2017). Detta har dels lett till att kvinnojourer tvingas lägga mer tid och resurser på administrativt arbete (2017, s. 123-124), vilket i sin tur lett till att kvinnojourer har mindre tid att lägga på opinionsbildande arbete (2017, s. 130). Det har även lett till ett större beroende av bidrag från stat och kommun (2017, s. 135). Helmersson argumenterar för att detta tyder på en förskjutning från en feministisk, till en professionaliserad inställning inom kvinnojourer. Denna förskjutning har skapat en förändring i arbetsuppgifter, arbetsbörda och krav på kvinnojourer (Helmersson 2017, s. 144-145). Helmerssons forskning visar på en intressant trend i civilsamhället, där ett ökat ansvar för att utföra välfärdstjänster har lett till en ökad professionalisering. Detta kommer att diskuteras vidare i förhållande till mitt material, senare i uppsatsen.

I en text av Jaakko Turunen och Noomi Weinryb, i samma antologi som ovan, diskuteras volontärarbete i välfärdsstaten (2017). De diskuterar hur civilsamhällets ökade utförande av socialt arbete har förändrat hur engagemanget ser ut bland volontärer. De menar att det svenska civilsamhället ofta har haft nära samarbeten med staten, men att civilsamhället under de senaste åren har fått en allt större politisk betydelse. Detta skapar en mångbottnad position, där civilsamhället dels får kompensera för brister i välfärden, och dels har utrymme och makt att uttrycka politiska ställningstaganden (Turunen & Weinryb 2017, s. 175). De exemplifierar detta i det arbete som civilsamhället utförde under 2015 med "transitflyktingar". Transitflyktingar är ett begrepp som används för att diskutera de flyktingar som passerade många europeiska länder utan att registrera sig som asylsökande, med syftet att söka asyl i ett specifikt land (2017, s. 176-177). Enligt Dublinförordningen ska flyktingar söka asyl i det första landet de anländer till, men på grund av den stora mängd flyktingar som anlände till Grekland tilläts flyktingar passera flera länder utan att söka asyl, vilket gjorde att de befann sig i EU utan juridiskt godkännande tills de sökte asyl. Denna juridiska gråzon skapade hinder för att få statlig hjälp, och civilsamhället spelade en viktig roll i att hjälpa transitflyktingar (2017, s. 178). Turunen och Weinryb menar att förändringen av civilsamhället har gjort att gränsen mellan altruistiskt och politiskt drivet engagemang har suddats ut (2017, s. 192). Turunen och Weinrybs forskning är väl applicerbar på min forskning om Eos Cares. Organisationen bildades som en reaktion på krisen som uppstod under 2015, och utför ett arbete som kompenserar för statliga brister.

2.2 Samarbeten mellan civilsamhället och andra aktörer

Vidare kommer olika typer av samarbeten mellan civilsamhället och andra aktörer att diskuteras. De aktörer som kommer att diskuteras är offentliga myndigheter, kommun, och samarbeten mellan olika typer av organisationer inom civilsamhället. Anledningen till varför litteratur på detta tema kommer att inkluderas är för att samarbeten mellan civilsamhället och andra aktörer är av ökad vikt när ansvarsområden som tidigare tillhörde staten har överförts till civilsamhället. Tidigare litteratur på ämnet har bland annat kommit fram till att det finns ett starkt beroende mellan stat och civilsamhälle, att en stark närvaro av civilsamhället kan öka känslor av trygghet i ett samhälle samt att *brobyggare*, det vill säga nyckelpersoner i civilsamhället som kan sammanföra äldre och nyare organisationer, kan ha stor betydelse för att skapa ett mer tillgängligt civilsamhälle.

Lars Trägårdh, Per Selle, Lars Skov Henriksen och Hanna Hellin diskuterar olika aspekter av civilsamhällets roll i samhället i en antologi från 2013. Författarna situerar antologin i den välfärdspolitiska förändring som har skett i Norden, och argumenterar för att denna förändring även har förändrat civilsamhällets görande. De menar att civilsamhället har en komplex roll i samhället, och är beroende av såväl staten som marknaden. De argumenterar för att staten både reglerar och möjliggör mycket av civilsamhällets aktivitet (Trägårdh et. al. 2013, s. 13). Den komplexa relationen mellan civilsamhälle, stat och marknad som målas upp av Trägårdh et. al. utmanar en vanlig föreställning av civilsamhället som skild från dessa sfärer (se exempelvis Sveriges Kommuner och Landsting 2015). Denna uppsats kommer att utgå ifrån den komplexa beskrivningen av civilsamhällets roll i samhället som framförs av Trägårdh et. al. (2013).

Civilsamhället är beroende av statliga bidrag för att kunna bedriva sin verksamhet. Detta visar bland annat en utredning av Jämställdhetsmyndigheten, som diskuterar kvinnors organisering (2018). Denna utredning genomfördes eftersom Jämställdhetsmyndigheten, på uppdrag av regeringen, fördelar statsbidrag för kvinnors organisering. Syftet med utredningen är därmed att undersöka hur detta bidrag har använts, och om möjligt, hur effektiv användningen av bidraget har varit (Jämställdhetsmyndigheten 2018). I utredningen framkommer det bland annat att organisationerna upplever en svårighet i att bedöma effektiviteten av bidragen de har mottagit, men att de dock kan dra slutsatser om att bidragen har lett till stärkt kunskap och engagemang

bland de egna medlemmarna. Majoriteten av organisationerna tycker sig också se en förändring på samhällsnivå som kan bero på bidraget de har mottagit. I stort sett alla organisationer menar att bidraget är avgörande för att de ska kunna bedriva sin verksamhet (2018, s. 15). Utredningen av Jämställdhetsmyndigheten kommer att användas i denna uppsats för att peka på beroendeförhållandet mellan stat och civilsamhälle, och i förlängningen, vilka krav och förväntningar detta kan skapa på civilsamhället.

Lars Harrysson, Anett Schenk och Annika Nilsson har i samarbete med Helsingborg stad skrivit en rapport om kommunala samarbete med civilsamhälleliga organisationer. Projektet syftar att undersöka hur dessa samarbeten kan ske specifikt i relation till *trygghetsfrågor*. Det syftade till att underlätta kunskapsöverföring mellan civilsamhälle, tjänstepersoner och forskare (Harrysson, Schenk & Nilsson 2019, s. 5). Författarna definierar trygghet som upplevelsen av lugn och säkerhet (2019, s. 6). Vidare betonar de civilsamhällets betydelse för att bygga socialt kapital och ge legitimitet till demokratin (2019, s. 11). Harrysson, Schenk och Nilsson poängterar att en svårighet med samarbeten mellan kommun och civilsamhälle är att de ofta blir asymmetriska, eftersom kommuner har större kapital och personalkapacitet än civilsamhället, som till största del består av frivilligas engagemang (2019). De kommer bland annat fram till slutsatsen att delaktighet och medskapande är centralt för trygghetsskapande bland medborgare (Harrysson, Schenk & Nilsson 2019, s. 36). Rapporten kommer att användas eftersom diskussionen om trygghet i relation till civilsamhället är en intressant aspekt att applicera på denna uppsats.

Vidare forskning har utförts om betydelsen av så kallade "brobyggare", som är individer som kan skapa samarbeten mellan civilsamhälle och andra aktörer. Lisa Kings har utfört forskning om brobyggare som specifikt sammanför äldre civilsamhälleliga organisationer och förortsrörelser (2018). Hon definierar förortsrörelser som organisationer eller rörelser som uppkommer i marginaliserade bostadsområden i storstäder och som främst är drivna av unga (Kings 2018, s. 77). Utifrån intervjuer med de så kallade brobyggarna drar Kings främst två slutsatser. Den första är att brobyggarna har använt sin position i de etablerade organisationerna för att hjälpa byggandet av en ny förortsrörelse. Den andra slutsatsen är att detta samarbete i förlängningen har förändrat den etablerade organisationen. Kings beskriver relationen mellan äldre organisationer och nyare förortsrörelser som en relation "mellan civilsamhällets centrum och periferi", och

argumenterar för att brobyggare har en avgörande betydelse för att motverka ett splittrat civilsamhälle. Hon menar att det samtida civilsamhället i Sverige präglas av splittring och utanförskap, och exemplifierar detta med att marginaliserade bostadsområden antingen har förbisetts, eller blivit föremål för projekt som saknar lokal förankring. Just därför, menar Kings, har brobyggare en så viktig roll i att motverka detta (Kings 2018). Kings forskning är relevant för denna uppsats eftersom Eos Cares är en organisation som arbetar mycket med att skapa samarbeten i olika delar av samhället. Organisationen har vidare uppstått som ett nytt program ur en äldre organisation, vilket skapar en intressant dynamik. Kings forskning går därför att applicera på kontexten som denna uppsats är skriven i.

2.3 Omsorgsarbete i civilsamhället

Härnäst kommer forskning som på olika sätt berör *omsorgsarbete* i civilsamhället att diskuteras. Med omsorgsarbete menas en form av *social reproduktion*, som är ett samlingsbegrepp för allt arbete som reproducerar det kapitalistiska systemet som helhet. Social reproduktion syftar ofta på det dagliga arbete som utförs för att ta hand om befolkningen, till exempel matlagning, städning och omsorg om barn och äldre (Bhattacharya 2017). I följande text kommer specifikt omsorgsarbete i civilsamhället att diskuteras. Litteratur på ämnet har bland annat visat på att omsorgsarbete i civilsamhället är nära sammankopplat med staten, att omsorgsarbete innehåller komplexa maktrelationer samt att det finns starka kopplingar mellan det omsorgsarbete som utförs i hemmet och det som utförs i civilsamhället.

I en antologi av Stig Linde och Roberto Scaramuzzino diskuteras socialt arbete i civilsamhället (2017). Deras antologi är framtagen utifrån de välfärdspolitiska förändringar som bland annat diskuteras av Bäckström (2020), där andra aktörer än stat och kommun har förväntningar på sig om att utföra ett socialt arbete. Linde och Scaramuzzino argumenterar dock för att det välfärdsarbete som utförs i civilsamhället inte är frånkopplat staten - det utförs bara på en annan arena (2017, s. 20). Det är viktigt att inte glömma att det finns en stark koppling, och ett starkt beroende av statliga bidrag även när arbetet utförs i civilsamhället. I en text av Malin Arvidson och Stig Linde i antologin diskuteras civilsamhället i relation till *redovisning* och *ansvar* (2017). De argumenterar för att redovisning av resultat har blivit en självklar del av organisationer, vilket tyder på en marknadslogik även i organisationer som drivs utan vinstdrivande syfte (2017, s.

101). Redovisningsskyldigheten kan skapa känslor av ansvar hos organisationen, eftersom de måste leva upp till de förväntningar som ställs av den aktör som förser dem med resurser (2017, s. 103). Arvidson och Linde beskriver detta fenomen som ett "samspel mellan ålagt och självpålagt ansvar" (2017, s. 113). Att marknadslogik råder inom sfärer utanför marknaden är intressant i relation till den förskjutning av välfärdspolitik som diskuteras i denna uppsats.

Omsorgsarbete i civilsamhället har även diskuterats av Hanna Bäckström (2020). I sin avhandling diskuterar hon hur civilsamhället kliver in när staten inte räcker till. Bäckström diskuterar detta i relation till de maktrelationer som kan uppstå mellan den som hjälper och blir hjälpt. Materialet som avhandlingen baseras på är intervjuer med personer som är engagerade i att hjälpa utsatta EU-medborgare i Sverige. Bäckström menar att hjälpande av andra är nära sammankopplat till maktutövande, vilket skapar en paradoxal konflikt (2020, s. 15-17). Vidare diskuterar Bäckström *omsorg* från en kritisk vinkel. Enligt Bäckström är det viktigt att analysera omsorg i relation till de maktstrukturer som kan uppstå eller medfölja. Hon menar att omsorgsarbete dels går att associera till det obetalda arbete kvinnor utför i familjen, men att det även kan finnas associationer till kolonialismen, och Europas paternalistiska omsorg av de koloniserade länderna (2020, s. 28). Bäckström argumenterar därför för att omsorgsbegreppet behöver *avnaturaliseras* och *dekonstrueras* (2020, s. 30).

Vidare diskuterar Bäckström hur det svenska *folkrörelsekontraktet* har omvandlats under de senaste åren (2020, s. 79). Med detta menas att det har skett ett skifte sedan 1990-talet i vilka förväntningar som finns på civilsamhällets roll gentemot statens roll i samhället. Tidigare arbetade civilsamhället främst med påverkansarbete, samt utförde mindre uppdrag åt staten. Nu finns det ökade förväntningar på att civilsamhället ska överta arbetsuppgifter från staten, samtidigt som civilsamhället har ett ökat ekonomiskt beroende av staten (Bäckström 2020, s. 80; Jämställdhetsmyndigheten 2018). Bäckström menar att denna förskjutning av civilsamhällets roll dels kan ses som ett underlättande av dess verksamhet, och dels som en förväntan på att civilsamhället ska utföra välfärdsarbete. Det kan även ses som en del av allmän trend av privatisering av det offentliga (2020, s. 80). Min forskning kommer att förhålla sig främst till två aspekter av Bäckströms forskning; problematiseringen av de maktstrukturer som är närvarande vid omsorgsarbete och konsekvenserna av den förskjutning av civilsamhällets roll som har skett

under de senaste 30 åren. Jag drar slutsatsen att omsorgsarbete i civilsamhället blir allt mer viktigt att forska om *på grund av* denna förskjutning.

Donna Baines, Ian Cunningham, Innocentia Kgaphola och Senzelwe Mthembu resonerar kring omsorgsarbete i civilsamhället under nyliberalismen (2020). Deras studie är baserad på kvalitativa intervjuer med socialarbetare i civilsamhället i Skottland och Sydafrika. De använder sig av det teoretiska begreppet *socialt lim*² för att synliggöra hur sociala reproduktion håller ihop ett samhälle. Studien visar på att omsorgsarbete är en central del av civilsamhället, och att detta i sin tur är en central del av det sociala lim som håller ihop samhället (Baines et. al. 2020). Författarna menar att det finns en brist på forskning som undersöker specifikt omsorgsarbete i civilsamhället. De poängterar att obetalt omsorgsarbete i högsta grad är en könad fråga, och därför behöver analyseras som detta. Baines et. al. menar att deras bidrag till forskningsfältet är användandet av feministisk teori i form av social reproduktionsteori, och applicerandet av denna på civilsamhället (2020, s. 449-450). De argumenterar vidare för att det finns starka likheter mellan kvinnors omsorgsarbete i civilsamhället och i hemmet. Detta skapar osäkra arbetsvillkor med krav på flexibilitet och låg lön, menar Baines et. al. Den kvinnliga omsorgsutföraren ses som en ändlös källa till omsorg, oberoende av arbetsvillkor (2020, s. 453-454). Texten av Baines et. al. visar på betydelsen av kvinnligt omsorgsarbete i civilsamhället i den nyliberala eran. Denna uppsats kommer att vidareutveckla analysen genom att utföra en liknande studie i en svensk kontext, och med solidaritetskrisen som ytterligare teoretisk grund.

2.4 Flyktingmottagning och integration i civilsamhället

Slutligen kommer flyktingmottagning och integration i civilsamhället att diskuteras. Litteratur om detta tema är intressant för uppsatsen eftersom det är en central del av vad som kommer att utforskas i analysen. Dessutom är just flyktingmottagning och integration en samhällelig aspekt där bristerna i välfärden har blivit tydliga, vilket märktes under solidaritetskrisen 2015 (Dahlstedt & Neergard 2016). Civilsamhället har spelat en alltmer viktig roll i att arbeta med flyktingmottagning och integration (Turunen & Weinryb 2017). De främsta slutsatserna i litteraturen som diskuteras nedan är att volontärarbete är centralt vid flyktingmottagning och

² Min översättning av "social glue".

integration, att engagemang i civilsamhället kan få positiva effekter hos nyanlända individer, samt att det finns ambivalens i ansvarsuppdelningen mellan offentlig sektor och civilsamhällets roll vid flyktingmottagning och integration.

Samverkan mellan civilsamhället och integration har bland annat undersökts av Socialstyrelsen. Underlaget definieras av dem själva som “ett underlag från experter”, vilket innebär att materialet bygger på beprövad erfarenhet och vetenskap (Socialstyrelsen 2008, s. 2). Syftet med detta underlag är att vägleda beslutsfattande hos myndigheter. I en utredning från 2008 undersöks hur civilsamhället arbetar med barn och unga respektive äldre med invandrarbakgrund. De motiverar urvalet med att dessa grupper inte berörs av arbetsrelaterade insatser, vilket mycket integrationsarbete kretsar runt (Socialstyrelsen 2008, s. 3). I utredningen betonas betydelsen av frivilligas insatser för en ökad integrering (2008, s. 13). Vid tidpunkten när rapporten skrevs saknades forskning om civilsamhällets betydelse för integration i en svensk kontext (2008, s. 16). Vidare konstateras det i utredningen att det finns skillnader i män och kvinnors deltagande och tillgång till civilsamhället, men det görs ingen vidare analys av vad detta beror på eller hur det kan motverkas (2008, s. 60). Underlaget från Socialstyrelsen visar på den viktiga roll civilsamhället spelar vid flyktingmottagning och integration, vilket är relevant att diskutera i förhållande till denna forskning.

Civilsamhällets betydelse för etablering av nyanlända personer i Sverige har vidare undersökts av Anders Jönsson och Roberto Scaramuzzino. De har undersökt detta via projektet NAD (Nätverk, Aktivitet och Delaktighet), som är ett lokalt samarbete mellan stat och föreningsliv i Skåne (2018). NAD syftar till att underlätta den etableringsplan som Arbetsförmedlingen arbetar enligt tillsammans med den nyanlända. Projektet ämnar även att underlätta den nyanländas möjligheter till en aktiv fritid, genom deltagande i aktiviteter som ordnas av frivilligorganisationer. Jönsson och Scaramuzzinos studie har skrivits på uppdrag av NAD, och syftar till att utvärdera projektets betydelse för etablering och integrering av deltagarna (Jönsson & Scaramuzzino 2018, s. 2). De kommer fram till att NAD hade en positiv effekt på deltagarnas liv, och bland annat bidrog med att stärka de nyanländas sociala nätverk, hälsa och språkkunskaper (Jönsson & Scaramuzzino 2018, s. 32). Jönsson och Scaramuzzino påpekar att det finns behov av vidare forskning som ser till ytterligare faktorer som kan påverka ens

civilsamhälleliga engagemang, exempelvis kön (2018, s. 34). I likhet med Socialstyrelsens underlag visar Jönsson och Scaramuzzinos forskning på betydelsen av civilsamhället för nyanlända personer.

Roberto Scaramuzzino och Anders Jönsson har utfört ytterligare forskning om integration av nyanlända i civilsamhället i relation till samverkansprojekt i Skåne. De menar att samarbeten mellan civilsamhälle och offentliga aktörer är en prioriterad politisk fråga idag. Denna samverkan ses som särskilt viktig i de processer som tolkas som utmaningar; till exempel etablering av nyanlända (Scaramuzzino & Jönsson 2017, s. 149). Civilsamhället kan spela en viktig roll i att skapa sociala nätverk, tillit och socialt kapital hos nyanlända människor (2017, s. 155). Samverkan mellan civilsamhället och det offentliga uttrycks ofta med ambivalens. Å ena sidan ses denna samverkan som en viktig resurs för att lösa diverse samhällsutmaningar. Å andra sidan ska civilsamhället inte fungera som ersättare av statligt arbete, utan som komplement (2017, s. 154). Denna balansgång är svår, om inte omöjlig att förhålla sig till. Om civilsamhället ska täcka upp för att lösa de samhällsproblem som staten inte räcker till för att lösa, ersätter civilsamhället i högsta grad statens funktion i dessa frågor. Scaramuzzino och Jönssons text är intressant att applicera på denna uppsats, eftersom ambivalensen mellan det offentliga och civilsamhället är en viktig aspekt av uppsatsen.

3. Teori

3.1 Omprövning av den offentliga sfären

Den första teorin som kommer att användas i uppsatsen är *rethinking the public sphere* av Nancy Fraser (1990), som på svenska kan översättas till *omprövning av den offentliga sfären*³. Teorin möjliggör en kritisk förståelse av liberala demokratier, genom att ifrågasätta innebörden av den offentliga sfären. Fraser argumenterar för vikten av att rikta kritik mot bristerna i senkapitalistiska demokratier. Fraser använder Jürgen Habermas konceptualisering av den offentliga sfären som startpunkt för sin feministiska kritik (Habermas 1962 i Fraser 1990, s. 56). Fraser menar att Habermas förståelse av den offentliga sfären har varit exkluderande av kvinnor och andra marginaliserade grupper. Hon refererar till Habermas definition som “the bourgeois public sphere”, som är en offentlig sfär som endast är tillgänglig för ett privilegierat fåtal (Fraser 1990, s. 63). Fraser diskuterar vidare hur det har lyfts kritik mot Habermas definition av den offentliga sfären, bland annat av Geoff Eley. Eley menar att det finns exklusioner baserade på kön och klass i den offentliga sfären som Habermas förbisåg i sitt resonemang. Dessa exklusioner har sin grund i *civilsamhället*, enligt Eley. I civilsamhället formades maktbasen av välbärgade män, som kunde sätta standarden för att vara den “universella klassen” (Eley i Fraser 1990, s. 60). Detta är en felaktig representation av samhället, menar Fraser (1990).

Fraser menar att det första problemet med förståelsen av den offentliga sfären är att den ofta har varit bristande i politiska och sociala rörelser. Hon exemplifierar detta i marxismen, och dess misslyckande i att åtskilja staten från offentliga sfärer, som diskurser och organisationer. Fraser menar att detta har lett till misslyckade demokratiska försök, eftersom antagandet har varit att en socialistisk stat ska ge makt åt de socialistiska medborgarna (1990, s. 56). Det andra problemet Fraser diskuterar är feministers förståelse av den offentliga sfären. Fraser menar att feministerna har använt begreppet den offentliga sfären för att diskutera allt utanför hemmet och familjen. Detta leder till teoretisk förvirring, menar Fraser, eftersom staten, lönearbete och den offentliga diskursen då förstås som samma arena. Den teoretiska förvirringen skapar i sin tur politiska problem. Om dessa tre arenor behandlas som en kommer de politiska kamper som rör den

³ Min översättning av “rethinking the public sphere”.

offentliga sfären att bli förvirrade och felriktade. Fraser exemplifierar detta med att svårigheter i utförandet av obetalt omsorgsarbete har resulterat i en kommodifiering av detta (1990, s. 57).

Fraser lyfter främst fyra punkter av kritik mot Habermas definition av den offentliga sfären. Hennes första kritik är att definitionen bygger på antagandet om att alla ska kunna ta lika del av den offentliga sfären, trots sociala ojämlikheter. Fraser menar att detta bygger på antagandet att social jämlikhet inte är en nödvändighet för politisk demokrati (1990, s. 63). Den andra kritiken Fraser riktar mot Habermas är antagandet om att en mångfald av politiska sfärer skulle vara ett steg bort från demokrati. Fraser menar att det snarare är ett steg mot demokrati (1990, s. 65). Den tredje kritiken Fraser diskuterar är antagandet att diskurser i den offentliga sfären ska kretsa runt det allmänna bästa (1990, s. 71). Den sista och fjärde kritiken, som är mest applicerbar på denna uppsats, är antagandet om att den offentliga sfären kräver en tydlig gränsdragning mellan stat och civilsamhälle (1990, s. 74). Fraser förklarar vidare att en tolkning av detta antagande kan vara att en skarp gränsdragning mellan stat och civilsamhälle är nödvändig för en fungerande offentlig sfär. I denna tolkning blir civilsamhället en sekundär arena i förhållande till staten, och den offentliga sfären blir en motvikt till staten. Fraser menar att detta leder till en svag offentlig sfär, eftersom dess syfte är att skapa opinion snarare än att fatta beslut. I en parlamentarisk demokrati suddas gränsen mellan stat och civilsamhälle ut, förklarar Fraser vidare (1990, s. 74-75). Fraser efterfrågar en *post-bourgeois* konceptualisering av den offentliga sfären där denna sfär har en större och mer självständig roll, som sträcker sig bortom opinionsbildning (1990, s. 76).

Frasers teoretisering kring den offentliga sfären kommer att användas i denna uppsats för att möjliggöra en kritisk analys av gränsdragningen och beroendeförhållandet mellan civilsamhälle och stat. Den kommer vidare att användas som en kontextualisering för de exkluderingar som finns i den offentliga sfären, i relation till de marginaliseringar som intervjupersonerna i uppsatsen kan ha upplevt. I denna uppsats kommer civilsamhället att förstås som en del av *den offentliga sfären* med utgångspunkt i Frasers diskussion.

3.2 Social reproduktionsteori

Nästa teori som kommer att användas är *social reproduktionsteori*⁴ (SRT). Teorin uppstod som en reaktion till avsaknaden av kvinnors erfarenheter i marxismen. Tithi Bhattacharya ställer marxismen följande fråga: “If workers’ labor produces all the wealth in society, who then produces the worker?” (Bhattacharya 2017, s. 1). Med detta citat argumenterar Bhattacharya för att en analys av *produktion* också behöver innehålla en analys av *reproduktion*. Termen social reproduktion syftar, enligt den ursprungliga definitionen som myntades av Marx, på en reproduktion av det kapitalistiska systemet som helhet. Det finns dock argument för att göra en åtskillnad mellan *samhällelig* och *social* reproduktion, där det förstnämnda skulle syfta på Marx definition och det sistnämnda skulle innefatta allt vardagligt arbete som utförs för att upprätthålla och återskapa befolkningen (Bhattacharya 2017, s. 6).

Syftet med social reproduktionsteori är att belysa den analytiska betydelsen av det reproduktiva arbetet. Kärnan i SRT är ståndpunkten att mänskligt arbete är den mest centrala aspekten av ett samhälle - dock med förståelsen av arbete som både *betalt* och *obetalt* arbete (Bhattacharya 2017, s. 2). SRT ämnar att både undersöka exploatering baserat på klass och förtryck baserat på till exempel ras och kön (2017). Enligt Bhattacharya så är flera av begreppen som Marx baserade sin analys på svåra att applicera på det nutida samhället. Detta kan exemplifieras med att det till exempel är problematiskt att prata om en global arbetarklass, när det finns flera nivåer av förtryck kopplat till att tillhöra arbetarklassen i globala syd respektive globala norr (Bhattacharya 2017). Däremot menar Bhattacharya att Marx analyskategorier inte ska avfärdas, snarare anpassas för att ha relevans i den nuvarande samhällskontexten (2017, s. 19).

SRT kommer att användas i denna uppsats för att möjliggöra en analys av kvinnors obetalda omsorgsarbete i civilsamhället. Utifrån de metodologiska ståndpunkterna i uppsatsen kommer kvinnors *erfarenheter* att analyseras i civilsamhället. Dessa erfarenheter kommer att analyseras i en *nyliberal kontext*. Detta innebär att det kommer tas i beaktande att nyliberalism är den rådande marknadsvågen vi befinner oss i (Bhattacharya 2017), och att detta antas ha påverkat kvinnors obetalda omsorgsarbete i civilsamhället. Den nyliberala marknadsvågen i det svenska samhället

⁴ Översättning av “social reproduction theory”.

har lett till att nedskärningar har genomförts i välfärden. Detta gör att andra aktörer, till exempel volontärer i civilsamhället, får ta ett större ansvar för att utföra ett arbete som tidigare utfördes av staten. I relation till flyktingmottagning går det att argumentera att omsorgsarbetet som utförs är en form av social reproduktion av arbetare, eftersom en nyanländ person är beroende av att få hjälp och omsorg innan de kan börja arbeta. SRT möjliggör därför en analys av det obetalda omsorgsarbete som utförs av främst kvinnor i civilsamhället.

3.3 Omsorgskris

Vidare kommer det teoretiska begreppet *crisis of care* av Nancy Fraser att användas. Begreppet är en del av social reproduktionsteori, som diskuteras ovan (2017). När Fraser diskuterar denna *omsorgskris*⁵ refererar hon till en kris av social reproduktion, och social reproduktion utförs som tidigare diskuterats främst av kvinnor. Denna kris är sammankopplad med ekonomiska, ekologiska och politiska kriser och måste förstås i relation till dem, argumenterar Fraser (2017, s. 21). Fraser betonar att krisen av social reproduktion inte ska ses som en slump, utan som en *direkt följd* av finansialiserad kapitalism. Med detta menar hon att varje kapitalistiskt system har en inneboende kris av social reproduktion, eftersom kapitalismens krav på konstant ackumulation kommer att urholka den sociala reproduktionen. Enligt Fraser är det motsägelsefullt att kapitalismen är beroende av social reproduktion för att kunna upprätthålla den konstanta ackumulationen, samtidigt som kraven på konstant ackumulation underminerar den sociala reproduktionen. Detta kommer oundvikligen leda till kris, menar Fraser (2017, s. 22).

Fraser definierar omsorg som exempelvis att ta hand om barn och äldre, att bygga ett socialt sammanhang och att utföra hushållsarbete. Detta är aktiviteter som för det mesta utförs utanför marknaden, men inte alltid. Fraser menar att det till exempel kan utföras inom ett hushåll, i informella nätverk, i offentlig sektor eller i civilsamhället. Oavsett var det utförs är dock social reproduktion grunden för ekonomisk produktion i ett kapitalistiskt samhälle. Trots detta beroendeförhållande har social reproduktion ofta setts som skilt från, och underordnat, den ekonomiska produktionen (Fraser 2017, s. 23). Den motsägelsefulla kombinationen av separation och beroende kommer oundvikligen leda till kris, menar Fraser. Enligt marxismen så har

⁵ Min översättning av “*crisis of care*”.

kapitalismen en inneboende kristendens i den ekonomiska produktionen, eftersom arbetare och produktion skiljs åt. Fraser argumenterar för att samma kristendens går att applicera på den sociala reproduktionen (2017, s. 24).

Fraser diskuterar vidare de olika marknadsvågorna av kapitalismen. Den nuvarande vågen karaktäriseras av lågbetald produktion i specifika regioner, att kvinnor lönearbetar och låg statlig prioritering av social välfärd. Detta har lett till ökade ojämlikheter och splittringar i social reproduktion; de som har råd kan betala någon annan för att utföra deras sociala reproduktion, och de som inte har råd utför den själva (Fraser 2017, s. 25-26). Detta innebär att ansvaret för den sociala reproduktionen läggs på familjer och privata sammanhang, samtidigt som deras förmåga att utföra den minskar (2017, s. 32). Den inneboende krisen av social reproduktion leder enligt Fraser till ett *care gap*, alltså en brist på omsorg. Detta skapar i sin tur *globala omsorgskedjor*, som innebär en förskjutning av omsorgsarbete från globala norr till globala syd (2017, s. 34). Vad denna kris kommer att leda till är svårt att förutspå, enligt Fraser. Det är blir dock tydligt att distinktionen mellan produktion och reproduktion behöver utmanas för att kunna förbättra den pågående krisen (Fraser 2017, s. 36).

Omsorgskrisen kommer att användas i denna uppsats för att förstå den kris av social reproduktion som har uppstått i samhället, och möjliggöra en analys av rollen civilsamhället spelar i att försöka kompensera för denna kris. Krisen blev särskilt tydlig under och efter händelserna som utspelade sig 2015, när Europa och resten av västvärlden mottog en stor mängd flyktingar från främst Syrien och Afghanistan. Dessa händelser kommer vidare att teoretiseras via begreppet *solidaritetskris*.

3.4 Solidaritetskris

Under 2015 utspelade sig det som ofta refereras till som “flyktingkrisen”, men som i efterhand har refererats till som en *solidaritetskris*⁶ av forskare. Dalia Abdelhadi, Nina Gren och Martin Joorman diskuterar hur Europa mottog en större mängd flyktingar än någonsin förut, och Sverige var det land i Europa som mottog den största mängden asylsökande i förhållande till

⁶ Min översättning av “crisis of solidarity”.

befolkningsmängd (2020, s. 6). I början av flyktingkrisen var det främst representanter från Migrationsverket som mötte de flyktingar som anlände till Sverige. Ganska snart infördes dock strikta gränskontroller, och flyktingars första kontakt med det svenska samhället var istället med polisen (Abdelhadi, Gren & Joorman 2020, s. 1; s. 6). Författarna menar att debatten om flyktingkrisen lade sig relativt snabbt, men att diskussioner om integration och välfärdsstatens kapacitet fortsätter. De refererar till Gatrell, som menar att flyktingkriser ofta ses som tillfälliga händelser, trots att det snarare är återkommande fenomen (Abdelhadi, Gren & Joorman 2020, s. 2). Författarna diskuterar vidare hur välfärdsstater i norra Europa har genomgått en process av privatisering under de senaste åren, vilket har förändrat hela välfärdssystemet. Det nuvarande tillståndet i världen kan beskrivas "the age of total bureaucratisation", vilket innebär att blandningen av den offentliga och den privata sektorn paradoxalt nog har lett till ökad byråkratisering, trots att syftet var motsatsen (Graeber 2015 i Abdelhadi, Gren & Joorman 2020, s. 5).

Abdelhadi, Gren och Joorman diskuterar vidare hur gränserna till europeiska länder har förstärkts, och att detta har ett samband med de förändrade välfärdsstaterna. Författarna exemplifierar detta med en valkampanj som Socialdemokraterna hade 2018, där de diskuterade stärkta gränser som en utveckling av den svenska välfärden. Migrationskontroll porträtteras alltså som ett skydd av välfärdsstaten, och oönskade migranter som ett hot mot densamma. Under 2015 handlade diskursen till högre grad om att skydda välfärdsstaten än om att skydda flyktingar, argumenterar författarna (2020, s. 6). Abdelhadi, Gren och Joorman menar att detta är en del av en större diskurs, där människors rörlighet ses som en risk mot säkerheten (2020, s. 9-10). Detta skapar samhällen som utför *byråkratiskt våld* över de människor som upplevs vara en risk, argumenterar författarna (2020, s. 14). Författarna förklarar vidare att det nyliberala, byråkratiska våld som utförs i norra Europa exempelvis innebär opersonlig, effektiv och regelstyrd byråkrati, som stänger ute och förtrycker flyktingar (2020, s. 15).

Magnus Dahlstedt och Anders Neergard konstaterar att Europa är i kris (2016). Krisen de diskuterar är en solidaritetskris. Dahlstedt och Neergard argumenterar för att krisen blev uppenbar under händelserna som utspelade sig 2015. De menar att få forskare skulle motsätta sig påståendet om att Europa är i kris, men att förståelsen av krisen skiljer sig åt. Dahlstedt och

Neergard ser krisen som ett resultat av nyliberal politik och ökad ojämlikhet i samhället. De argumenterar vidare för att EU genomgår en kris av legitimitet, vilket också bidrar till solidaritetskrisen (2016, s. 1). Krisen har lett till framgång för högerextrema, invandringsfientliga partier i stora delar av Europa. Även om krisen är pågående i hela Europa har Dahlstedt och Neergard valt att fokusera på Sverige. De menar att Sverige är ett intressant fall att undersöka, eftersom Sverige historiskt har varit kända för att försvara mänskliga rättigheter, "den svenska exceptionalismen". Dahlstedt och Neergard argumenterar dock för att händelserna under 2015 kan tyda på slutet av den svenska exceptionalismen, eftersom de senaste årens nyliberala politik har förändrat svensk välfärdspolitik från grunden (2016, s. 2). Den "nya svenska modellen" betonar skyldigheter före rättigheter, menar Dahlstedt och Neergard (2016, s. 5) De menar vidare att politiker runt om i Europa försöker lägga skulden för krisen hos rasifierade "andra", för att få allmänhetens stöd och legitimitet (2016, s. 3).

Med bakgrund av Dahlstedt och Neergards text kan alltså händelserna under 2015 ses som en europeisk *solidaritetskris* snarare än flyktingkris. Solidaritetskrisen yttrade sig genom stärkta gränser, ökad islamofobi och andrafiering av de flyktingar som kom till Europa, och omänsklig flyktingpolitik. Solidaritetskrisen är intressant att diskutera i relation till omsorgskrisen, eftersom båda kriserna är symptom på ett dysfunktionellt ekonomiskt världssystem, där människors behov nedprioriteras till förmån för konstant tillväxt. De båda kriserna kommer att fungera som teoretiskt ramverk för att möjliggöra en analys av civilsamhällets roll i samhället.

4. Metodologi

4.1 Institutionell Etnografi

Den första metodologiska utgångspunkten i denna uppsats kommer att vara *institutionell etnografi*⁷. Metodologin har sitt ursprung i sociologi, och myntades av Dorothy E. Smith (2005). Institutionell etnografi tar avstamp i den kvinnopolitiska rörelsen. Metodologin har vuxit fram ur en önskan att kunna studera det vardagliga livet i relation till sociala relationer och organisering. Det innebär att kunskapsinsamlingen bygger på *levda erfarenheter* (Smith 2005, s. 1). Smith menar att institutionell etnografi har sitt ursprung i bland annat Sandra Hardings *feministiska ståndpunktsteori*⁸. Feministisk ståndpunktsteori innebär kortfattat en feministisk kunskapsproduktion med utgångspunkt i kvinnors levda erfarenheter. En central aspekt av feministisk ståndpunktsteori är att kunskap är knuten till sin specifika kontext, och ska analyseras utifrån den. Vidare förstår feministisk ståndpunktsteori kvinnor som *epistemologiskt privilegierade*, eftersom de tillhör en förtryckt grupp och därmed kan se världen både från förtryckaren och den förtrycktes synvinkel. Detta har dock blivit kritiserat av andra feminister, eftersom det finns en brist på intersektionell analys (Smith 2005, s. 8).

Vidare poängterar Smith att institutionell etnografi utgår ifrån att kunskap är socialt organiserad. Hon motiverar syftet med institutionell etnografi enligt följande: “[...] to *reorganize the social relations of knowledge of the social* so that people can take that knowledge up as an extension of our ordinary knowledge of the local actualities of our lives.” (Smith 2005, s. 29). Närmare bestämt ämnar institutionell etnografi att *kartlägga* människors erfarenheter och hur dessa är kopplade till sociala relationer och institutioner. Detta gör institutionell etnografi relevant för min forskning; den ämnar att undersöka samverkan mellan civilsamhället och välfärdssamhället, med utgångspunkt i kvinnors erfarenheter av engagemang i civilsamhället. Institutionell etnografi kommer att möjliggöra en kartläggning av hur dessa erfarenheter formas av civilsamhället.

⁷ Min översättning av “institutional ethnography”.

⁸ Översättning av “feminist standpoint theory”.

4.2 Situerad Kunskap

Den andra metodologiska utgångspunkten som kommer att användas är *situerad kunskap*⁹ av Donna Haraway. Situerad kunskap har, liksom institutionell etnografi, sitt ursprung i feministisk ståndpunktsteori (Haraway 1987). Det teoretiska begreppet situerad kunskap ifrågasätter det tidigare antagandet om att forskning kan vara *objektiv*. Haraway menar att kunskap som skapas från en "objektiv" position snarare har varit skapad från en privilegierad, manlig och vit position (1987, s. 81). Haraway menar att god forskning behöver ta hänsyn till positionen den produceras från. Enligt Haraway, och traditionen av feministisk ståndpunktsteori, har det historiska ignorandet av situering lett till ett osynliggörande av kvinnors och andra marginaliserade gruppers erfarenheter. Situerad kunskap ämnar att synliggöra de maktstrukturer som har format kunskapsproduktion (Haraway 1987).

Enligt feministisk ståndpunktsteori kan marginaliserade grupper vara *epistemologiskt privilegierade* genom sin levda erfarenhet av förtryck (Harding 2004, s. 9). Detta håller även Haraway med om (1987). Haraway argumenterar för betydelsen av att se kunskap som förkroppsligad och situerad. Hon poängterar dock att kunskapsproduktion om marginaliserade erfarenheter bör utföras med försiktighet. Det finns en risk för att romantisera eller appropriera upplevelser av förtryck, menar Haraway (1987, s. 88). Som forskare är det därför nödvändigt att använda situerad kunskap med försiktighet, och inte försöka appropriera sina deltagares position. "To see from below is neither easily learned nor unproblematic [...]", menar Haraway (1987, s. 88). Situerad kunskap kräver att deltagarna i forskningsprojekt framställs som personer med *agens* (1987, s. 95). För att bedriva god forskning om situerad kunskap argumenterar Haraway vidare för vikten av positionering (1987, s. 91). Forskning om människors liv och erfarenheter kommer alltid att vara komplext. Att ta hänsyn till kontext, den egna positionen och maktstrukturer är därför centralt inom den feministiska ståndpunktsteorin (1987). Situerad kunskap kommer att användas som metodologisk utgångspunkt i denna uppsats eftersom uppsatsen syftar till att producera kunskap utifrån specifika levda erfarenheter, och från en specifik kontext.

⁹ Översättning av "situated knowledge".

5. Metod

5.1 Kvalitativa, semistrukturerade intervjuer

Metoden som kommer att användas för att samla in material är *kvalitativa, semistrukturerade intervjuer*. Enligt Sandelowski kan kvalitativ forskning förstås som ett paraplybegrepp som innefattar forskning med syftet att förstå hur människor upplever, förstår, tolkar och producerar den sociala världen (Sandelowski 2004 i Hammersley 2013, s. 1). Kvalitativ forskning kan sättas i kontrast till kvantitativ forskning; medan kvalitativ forskning försöker utforska specifika problem försöker kvantitativ forskning ta reda på förekomsten av problemet (Hammersley 2013, s. 2). Martin Hammersley betonar dock att kvalitativ forskning är ett heterogent fält som kan innefatta forskning med stora variationer (2013, s. 9). Jennifer Mason menar att kvalitativ forskning bör drivas av ett kvalitativt tankesätt kring ens forskning, menat att hela forskningsprocessen ska präglas av utforskande, flexibilitet och drivas framåt med hjälp av materialet som insamlas. Vidare ska kvalitativ forskning anpassas efter och ta hänsyn till kontexten den verkar inom (Mason 2018, s. 31).

Vid kvalitativ forskning är intervjuer den mest förekommande metoden (Mason 2018, s. 109). Enligt Mason är det vanligt att kvalitativa intervjuer görs utifrån den metodologiska ståndpunkten att kunskap är situerad (2018, s. 110), vilket även kommer att vara utgångspunkten i denna forskning. Min utgångspunkt är att människors *erfarenheter* är relevanta källor till kunskapsinsamling, och att *samtal* är en legitim metod för att insamla denna kunskap. Detta, menar Mason, är utgångspunkter som bör finnas vid användandet av kvalitativa intervjuer (2018, s. 111). Vid användning av specifikt semistrukturerade intervjuer bör interaktionen mellan forskare och intervjuperson tas i beaktande. Semistrukturerade intervjuer innebär att forskaren utgår ifrån en intervjuguide där de teman och frågor som ska diskuteras finns med, men att det även lämnas utrymme för att låta intervjun byta riktning beroende på vad som uppkommer i samtalet (Mason 2018, s. 113-116). Semistrukturerade intervjuer är en lämplig metod för min forskning eftersom jag vill att intervjuprocessen ska vara en dynamisk interaktion mellan mig och intervjupersonerna.

5.2 Material

Materialet som analyseras i uppsatsen är tio kvalitativa, semi-strukturerade intervjuer. Jag använder frivilligorganisationen *Eos Cares* som ingång till fältet. Jag fick kännedom om organisationen eftersom den kontaktade den genusvetenskapliga institutionen, och efterfrågade studenter som ville skriva uppsats i samarbete med den. Eos Cares är en del av basketföreningen IK Eos. Eos Cares jobbar med social hållbarhet på olika sätt. Syftet med organisationen är att välkomna människor från olika samhällsgrupper till föreningen, vara en mötespunkt för social etablering, integration och språkträning, samt vara ett ledande exempel för hur idrottsföreningar kan arbeta med att motverka ett ojämlikt samhälle (Eos Cares 2021).

Vid urvalet av intervjupersoner hade jag tre kriterier. Det första kriteriet var att personerna skulle identifiera sig som kvinnor. Anledningen till detta urvalskriterium är att uppsatsen skrivs utifrån utgångspunkten att det främst är kvinnor som utför det reproduktiva arbetet i samhället. Det är därför relevant att undersöka kvinnors erfarenheter av att utföra reproduktivt arbete i civilsamhället. Ytterligare en anledning till urvalet är att organisationen själv uttryckte att det finns en brist på forskning om kvinnors villkor och erfarenheter i civilsamhället. Utifrån min efterforskning om fältet har jag samma ståndpunkt - ett specifikt fokus på kvinnor i civilsamhället är bristande. För att undvika en essentialistisk syn på kön var utgångspunkten att intervjupersonerna själva identifierar sig som kvinnor. Att prata om kvinnor som grupp innebär dock alltid en risk av exkludering och essentialisering av kön. Trots denna risk anser jag att det är viktigt att forska om kvinnors erfarenheter, eftersom kvinnor är en marginaliserad grupp som kan ha specifika erfarenheter på grund av detta. Uppsatsen skrivs utifrån den metodologiska utgångspunkten att kunskap är förkroppsligad och situerad (Haraway 1987), och att kvinnors erfarenheter av omsorgsarbete i civilsamhället därför är en relevant källa till kunskap. Det andra kriteriet var att de skulle vara engagerade i föreningen Eos Cares på något sätt, men att de inte skulle vara anställda av föreningen. Dock valde jag att inkludera intervjupersoner som hade en så kallad *extratjänst*, en form av anställning där arbetsförmedlingen betalar 80 procent av lönen och arbetsplatsen betalar 20 procent (Arbetsförmedlingen 2021). Förutom personer med denna form av anställning intervjuades praktikanter på heltid och deltid samt volontärer. Det tredje kriteriet var att deras engagemang i Eos Cares skulle innebära någon form av ansvar. Anledningen till

detta är att det finns många olika former av engagemang i en organisation, och att jag utgår från att personer med ett ansvarsområde utför betydligt mer omsorgsarbete.

Förutom ovan nämnda urvalskriterier har jag strävat efter så stor mångfald som möjligt bland deltagarna. Detta innebär att jag har intervjuat kvinnor i olika åldrar, från olika länder, med eller utan flyktningbakgrund och med olika erfarenheter. En intressant aspekt är dock att jag inte har intervjuat någon som är född eller uppvuxen i Sverige. Detta beror inte på att jag har exkluderat någon, utan helt enkelt för att jag inte kom i kontakt med någon med denna typ av bakgrund. Anledningen till det kan vara att de flesta som är engagerade i Eos Cares kommer från andra länder, eftersom organisationen främst arbetar med aktiviteter som engagerar den målgruppen, till exempel svenskundervisning.

Som tidigare nämnts var det alltså tio kvinnor som intervjuades. Jag kom i kontakt med fler kvinnor än så, men tvingades tacka nej till intervjuer i slutskedet eftersom jag redan hade samlat in tillräckligt mycket material. För att skydda kvinnornas identiteter har jag valt att bara koppla relevant information till dem i samband med deras berättelser i analysen. Eos Cares är en relativt liten organisation, och om för mycket information delges om varje intervjuperson skulle det vara lätt för andra inom organisationen att veta vem det är. På grund av detta kommer jag exempelvis att redovisa vilket åldersspann intervjupersonerna är inom och från vilken större region de kommer, men undvika att koppla specifika åldrar eller länder till specifika personer. Vidare har jag valt att ge alla deltagare fingerade namn, också med syfte att skydda deras identitet. I början av uppsatsprocessen hade jag ambitionen att låta intervjupersonerna döpa sig själva, för att öka deras inflytande över uppsatsen. Efter första intervjun valde jag dock att inte göra detta, efter att ett missförstånd uppstod och intervjupersonen ville att jag skulle använda hennes smeknamn i uppsatsen. Jag har därför valt att själv döpa intervjupersonerna, och har strävat efter att använda namn som är representativa för deras ursprung. Personerna i uppsatsen heter Nour, Leila, Adrienne, Fatima, Özlem, Ayla, Emma, Ionna, Tamar och Ana. De är mellan 19 och 47 år gamla. Fyra av intervjupersonerna kommer från Europa, och sex av dem har sitt ursprung i Mellanöstern och Afghanistan. Två av intervjupersonerna är volontärer, fem är praktikanter på heltid eller deltid, och tre har en extratjänst via arbetsförmedlingen. De tre som är anställda via en extratjänst utför ett betalt arbete, och resterande utför ett obetalt arbete.

Alla intervjupersonerna fick välja om de ville göra intervjun över videochatt eller om de ville träffas på Eos, med syftet att göra intervjuerna så tillgängliga som möjligt. Nio valde att göra intervjun i verkligheten och en valde att göra den över Zoom. Båda alternativen har sina för- och nackdelar. På grund av rådande pandemi är videochatt ett bra och säkert alternativ, eftersom det innebär att intervjupersonerna inte behöver transportera sig kollektivt eller träffa människor. Dock är det inte alla som har tillgång till dator och internet, eller som kan stänga in sig i ett rum i sitt hem för att utföra intervjun ifred. Att göra intervjuerna i verkligheten innebär ofta ett mer avslappnat samtal, eftersom man faktiskt får möta personen man pratar med. Alla intervjupersoner är regelbundet i Eos-hallen trots pandemin, och detta kan ha bidragit till att nästan alla också kände sig bekväma med att träffas där för intervjun. Fler av dem var redan på plats av andra anledningar när vi sågs. Personen som valde att göra intervjun över videochatt gjorde det främst av praktiska skäl, eftersom hon arbetade hemifrån den dagen. Intervjuerna blev mellan 40 och 80 minuter långa.

Efter att intervjuerna var genomförda transkriberades alla intervjuer. Transkriberingarna kodades sedan utifrån vanligt förekommande, och för uppsatsen relevanta, teman. När ett antal tydliga teman hade framkommit gjordes ett urval kring vilka teman som skulle inkluderas i analysen, och vilka som skulle exkluderas. Detta urval gjordes baserat på vad som var relevant i relation till uppsatsens frågeställningar och teoretiska utgångspunkter.

5.3 Etik

Etiska överväganden bör vara en central del av all kunskapsproduktion. Vid kunskapsproduktion som rör människor är etik ännu viktigare. Jag strävar efter att skapa kunskap *tillsammans* med mina intervjupersoner snarare än *om* dem i denna uppsats. Mason menar att kvalitativ forskning handlar om att skapa kunskap, mer än att samla in den (Mason 2018, s. 117). Kvalitativa intervjuer bör därför vara dynamiska, för att möjliggöra att intervjupersonen kan påverka intervjuens riktning (Mason 2018, s. 116). Mason menar vidare att det är viktigt att åta sig en *reflexiv* position vid användandet av kvalitativa intervjuer. Detta innebär att som forskare erkänna och vara medveten om den egna påverkan på forskningsprocessen (Mason 2018, s. 114-115).

Inom feministisk forskning finns det en tradition av att synliggöra positionen som kunskap produceras från (se exempelvis Haraway 1987). Detta kan sättas i kontrast till positivistisk kunskapsproduktion, där forskaren intar en påstådd objektiv position. Haraway kallade detta för *gudstricket*¹⁰. Gudstricket innebär att forskare antar en neutral position utanför sin forskning, med ambitionen att producera objektiv kunskap utan egen påverkan. Haraway menar att det är omöjligt att förbli neutral i forskning, eftersom forskarens position oundvikligen kommer att påverka vilken kunskap som produceras (Haraway 1991 i Lykke 2009). Att positionera sig själv i forskning är en ständigt pågående process. Under uppsatsens gång har jag stundtals upplevt mig vara på insidan av forskningen och stundtals på utsidan av den. Utifrån ett eget engagemang i det lokala civilsamhället i Lund kan jag identifiera mig med många av intervjupersonernas berättelser. Via intervjuerna fick jag dock inblick i Eos Cares, en organisation som jag inte har någon relation till sedan innan. Som född och uppvuxen i Sverige, utan flyktingerfarenheter, är jag ödmjuk inför att inte till fullo kunna förstå vissa av erfarenheterna som intervjupersonerna delar med sig av. Utifrån den feministiska traditionen av att synliggöra den egna positionen som forskare (Haraway 1987) vill jag poängtera att uppsatsprocessen genomsyras av ständigt pågående reflektioner om min påverkan på kunskapsproduktionen.

Vidare har ett etiskt övervägande gjorts gällande citering från intervjupersonernas berättelser. De intervjuer som gjordes på svenska var med deltagare som inte har svenska som förstaspråk. I ett samtal används kroppsspråk, ansiktsmimik, tonlägen och tystnader för att få fram budskap, utöver det som sägs. I skriven text går detta förlorat. Lina Palmqvist menar att det finns en problematik i att omvandla tal till skriven text, eftersom detta kan bli osammanhängande och reproducera stereotyper (2020). I sin avhandling om äldre människors erfarenheter om äldreomsorg har hon därför valt att anpassa citaten till skriftspråk (Palmqvist 2020, s. 57-58). Jag har valt att justera citaten till grammatiskt korrekt svenska för att göra intervjupersonernas berättelser rättvisa i skriven text, och för att undvika att reproducera en stereotyp bild av mina intervjupersoner. Jag har vidare valt att översätta citaten från de intervjuer som gjordes på engelska till svenska för att skapa kontinuitet i analysen. Jag har dock strävat efter att bibehålla betydelsen i citaten, för att representera intervjupersonernas berättelser så bra som möjligt.

¹⁰ Översättning av “god-trick”.

6. Erfarenheter av solidaritet och omsorg

I följande avsnitt kommer material som rör *erfarenheter av solidaritet och omsorg* att presenteras. Det kommer att diskuteras utifrån fyra teman: att hjälpa andra; ansvar; social reproduktion av nyanlända och rasism. Materialet som diskuteras nedan syftar till att besvara den första frågeställningen:

- Vilka erfarenheter har kvinnor av engagemang i civilsamhället i relation till solidaritets- och omsorgskrisen?

6.1 Att hjälpa andra

Under intervjuerna var *hjälpandet av andra* ett centralt tema. Jag kommer att argumentera för att civilsamhällets hjälpande är en reaktion på solidaritetskrisen som diskuterades tidigare. Jag kommer vidare att visa på de maktrelationer som kan medfölja hjälpandet. Hjälpandets komplexitet diskuteras bland annat av Hanna Bäckström (2020). Bäckström menar att hjälpandet skapar makthierarkier mellan den som *hjälp*er och blir *hjälp*t (2020, s. 15-17). Vidare kommer professionaliseringen av civilsamhället att diskuteras i relation till hjälpandet.

Intervjupersonen Nour diskuterar hjälpandet som en central drivkraft i sitt volontärarbete. Nour är engagerad som volontär i en modermålsgrupp i arabiska för barn. Hon diskuterar dels hjälpandet som ett sätt att få dela med sig av den kunskap hon besitter eftersom hon har studerat arabiska på universitetet, och dels som en solidaritet med sina medmänniskor. Hjälpandet är alltså ett sätt för Nour att lära ut den yrkesmässiga kunskap hon besitter, men inte kan utöva genom sitt yrke än, eftersom hon just nu studerar för att få lärarlegitimation i Sverige. Det är även en medmänsklig handling, där hon hjälper barn med deras språkundervisning. När Nour pratar om att hjälpa andra relaterar hon det ofta till hjälpen hon själv fick som nyanländ i Sverige. Hon berättar om hur de svårigheter hon mötte som nyanländ har blivit en drivkraft för att hon ska vilja hjälpa andra nyanlända. När hon var ny i Sverige fick hon bland annat stor hjälp av sina grannar. Hon vill ge den hjälp som hon fick till andra som är nyanlända i Sverige. Hon motiverar sitt hjälpande på följande sätt:

Jag vill hjälpa andra människor, eftersom när man kommer till ett nytt land så är man jättestressad. Man vill prata med andra människor och träffa andra människor, men man kan inte, kan inte prata, kan inte svenska. Och de [grannar] pratade med mig med enkelt språk först, och sen sa de till mig att jag måste säga såhär när jag vill köpa det, måste säga såhär när jag vill göra det. De hjälpte mig mycket. Och jag vill göra det för andra människor. Det betyder mycket för mig.

Özlem menar också att hjälpanDET är en central del av hennes engagemang i civilsamhället. Precis som Nour vill Özlem använda sina egna erfarenheter av att vara nyanländ i Sverige för att hjälpa andra nyanlända. Enligt Özlem är det en styrka att det finns människor från många olika länder i Eos Cares, eftersom det innebär att de kan använda sina olika språkkunskaper för att hjälpa nyanlända från olika länder. Dessutom menar hon att det är en trygghet att ha vänner från sitt hemland, eftersom de kan hjälpa varandra. Özlem har en så kallad extratjänst via arbetsförmedlingen i projektet Prisma, som är en samverkan mellan Eos Cares, Rädda Barnen och Lunds kommun. Utöver att hon kan hjälpa andra via sin tjänst menar hon att hon även själv har blivit hjälpt av att ha ett arbete.

Prisma hjälper mig att vara i samhället. Jag känner att jag kan vara en del av gruppen eller med andra människor. Jag kan göra något för dem. Jag kan klara det här. Jag är en person som... Inte en svensk, men jag vågar vara i samhället. [...] Jag tror på mig själv lite. Självförtroende, du vet.

Utifrån sina erfarenheter av att vara nyanländ i Sverige vet Özlem hur svårt det kan vara. Hon stötte på mycket svårigheter, speciellt relaterat till språket. "Språket är det viktigaste. Punkt. När jag klarade språket kände jag mig trygg. Och jag kände mig som en del av samhället. Jag integrerade mig lite i samhället.", berättar Özlem. Hon berättar vidare att det är svårt att förstå hur samhället fungerar som nyanländ. Hon vill vara personen som hjälper andra att förstå samhället, till exempel genom visa hur man ansöker till försäkringskassan eller går till vårdcentralen. Fatima berättar att hon tycker att hjälpanDE via en organisation ger mer legitimitet än om hon själv hade hjälpt andra människor. Hon vidareutvecklar att hon dels själv har blivit hjälpt av civilsamhället, och att hon dels får en plattform att hjälpa andra i civilsamhället. Fatima berättar att hon gillar att hjälpa andra, eftersom det får henne att känna sig delaktig i samhället.

Utifrån Nour, Özlem och Fatimas berättelser verkar det som att hjälpanDET från civilsamhället och medmänniskor var oerhört viktigt under deras första tid i Sverige. Deras hjälpanDE bygger på en vilja av att *ge tillbaka* hjälpen de fick, och att använda sina erfarenheter av att vara nyanländ till att ge den hjälp som de vet behövs. I relation till solidaritetskrisen (Abdelhadi, Gren & Joorman 2020; Dahlstedt & Neergard 2016) argumenterar jag för att hjälpanDET är en reaktion på denna kris. Bristen på solidaritet från staten skapar behov av ökad solidaritet från civilsamhället och medmänniskor. Utifrån egna erfarenheter av solidaritetskrisen vill intervjupersonerna bidra med solidaritet till andra nyanlända. Vidare kan de använda den specifika kunskap som de har erhållit via sina levda erfarenheter för att veta vilken typ av hjälp som behövs. Enligt feministisk ståndpunktsteori är människor med levda erfarenheter av förtryck epistemologiskt privilegierade (Harding 2004, s. 9). Intervjupersonernas erfarenheter av att vara solidaritetskrisens offer har gett dem kunskap om behoven hos andra som utsätts för solidaritetskrisen. Deras hjälpanDE kan alltså i högsta grad ses som en reaktion på solidaritetskrisen.

Leila tycker att det känns viktigt att hjälpa andra. Hon berättar att hennes egna erfarenheter av att vara nyanländ i Sverige driver henne till att hjälpa andra, liksom Nour, Özlem och Fatima. “Vi ska stärka varandra. Vi behöver stärka varandra i samhället. I synnerhet vi som kom hit som nyanlända. I framtiden, om jag kan mycket svenska, vill jag hjälpa andra. Svenskar också, men jag känner att de är starka, de behöver inte hjälp.” Det är intressant att Leila inte känner att hon kan, eller får, hjälpa svenskar. Hjälpandet begränsas till andra med liknande erfarenheter som henne själv. Att vara den som hjälper eller blir hjälpt innehåller en makthierarki (Bäckström 2020). Det är möjligt att Leila, som är relativt nyanländ, känner att hon inte är i en position där hon tillåts hjälpa svenskar. Bäckström diskuterar Europas koloniala historia av att vara en paternalistisk omsorgsutförare gentemot koloniserade länder (2020, s. 30). I relation till Bäckströms diskussion vill jag argumentera för att Europas koloniala förflutna genomsyrar hjälpanDET i nutida Sverige. Vem som är i en position av att hjälpa eller bli hjälpt bär spår av den koloniala bilden av hjälpanDET som en makthierarki. Eller som Leila uttryckte det, svenskar är “för starka” för att behöva hjälp.

Emma beskriver hur hon är kluven till hjälpanDET som hennes praktikplats innebär. Hon menar att hon hjälper sig själv genom att hjälpa andra, och att hon har blandade känslor kring att det ska

behöva vara så. Med detta menar hon att hon hjälper sitt framtida arbetsliv genom att engagera sig i civilsamhället, samtidigt som hon bidrar genom arbetet med viktiga samhällsfrågor. Emma diskuterar ambivalensen inför sitt engagemang enligt följande:

Jag måste säga att jag älskar att jag fick en praktikplats nu när jag har mer ansvar. Även om det inte är betalt får jag ut något av det. Vilket är bra, jag har arbetat i Sverige. Så jag har en perfekt kombination av att jag ger något tillbaka och att jag hjälper människor, jag lär mig något och jag kan visa upp att jag har gjort något. Det är sorgligt att vår värld funkar så.

Emma är alltså tacksam över erfarenheten och meriterna hon får via sin praktik, och tycker att det känns värdefullt att kunna hjälpa andra. Samtidigt tycker hon att det är fel att vårt samhälle fungerar så - att hon ska behöva arbeta gratis utanför sin heltidsutbildning och tänka strategiskt kring sitt engagemang i civilsamhället för att ha en chans att komma ut på den svenska arbetsmarknaden. Emmas berättelse visar på den ökade professionaliseringen som har skett i civilsamhället. Helmerssons forskning visar hur professionaliseringen av civilsamhället har lett till förändrade arbetsuppgifter och ökad byråkratisering (2017). Emmas hjälpande påverkas i högsta grad av denna ökade professionalisering, även om hon också drivs av ett genuint samhällsengagemang. Förändringen av civilsamhället tycks både ha förändrat *hur* och *varför* människor väljer att engagera sig.

Att hjälpa andra är en central aspekt av de flesta intervjupersonernas berättelser, samtidigt som deras beskrivningar av hjälpanDET är komplexa. Solidaritetskrisen som vi fortfarande befinner oss i är närvarande i intervjupersonernas erfarenheter av hjälpanDET. De vittnar dels om betydelsen av att bli hjälpt som offer för solidaritetskrisen, och betydelsen av att hjälpa andra som drabbas av samma kris. Intervjupersonernas erfarenheter visar vidare på de maktrelationer som är närvarande vid hjälpanDET, och som kan kopplas till Europas koloniala historia. Slutligen har jag argumenterat för att hjälpanDET har påverkats av den ökade professionaliseringen av civilsamhället. Diskussionen om hjälpanDET kommer vidare att leda in på en diskussion om det ansvar som medföljer ett engagemang i civilsamhället.

6.2 Ansvar

Ytterligare ett vanligt förekommande tema under intervjuerna var *ansvar*. Att temat ansvar diskuterades mycket under intervjuerna var väntat, eftersom ett av urvalskriterierna för intervjupersonerna var att de skulle ha någon form av ansvarsområde inom organisationen. I följande text kommer ansvar att diskuteras utifrån två aspekter. Inledningsvis kommer ansvar att diskuteras i relation till *omsorg av barn*, och kopplas till social reproduktionsteori. Därefter kommer ansvar att diskuteras som en form av *emotionellt arbete*. Dessa två aspekter av ansvar kommer slutligen att kontextualiseras i omsorgskrisen.

Nour berättar att hon känner stort ansvar för barnen i modersmålsgruppen där hon är volontär. Hon känner också ett ansvar för att förmedla den kunskap hon besitter om arabisk grammatik. Eftersom arabiska är ett så komplext språk är det inte många som kan grammatiken, menar Nour. Även Leila känner ett ansvar för deltagarna på modersmålsundervisningen där hon är volontär. Eftersom Leilas engagemang sker på hennes fritid, menar hon att det är viktigt för henne att tiden används på ett bra sätt. Leila tycker därför att det känns viktigt att ta ansvar för gruppens inläring, för att varken hon eller deltagarna ska känna att de kastar bort sin tid. Leila berättar att hon kämpar mycket för att de ska lära sig. Hon tror att barnen som deltar i gruppen lär sig mycket, och att de också får nya vänner och en trygg mötesplats med barn från samma land som de själva. Leila tycker därför att hennes tid i organisationen känns väl spenderad.

Både Nour och Leila beskriver att deras engagemang drivs av ansvaret de känner för barnen de hjälper. Omsorg av barn är en form av social reproduktion, enligt Bhattacharya (2017). Nour och Leilas engagemang i civilsamhället kan ses som en reaktion på den omsorgskris som vi just nu befinner oss i, enligt bland annat Fraser (2017). Nour och Leila engagerar sig i barnen för att utföra den sociala reproduktion som de upplever brister i samhället, i det här fallet modersmålsundervisningen. Baines et. al. menar att det finns starka kopplingar mellan det omsorgsarbete som utförs i hemmet och det omsorgsarbete som utförs i civilsamhället (2020). Omsorgen om barn i civilsamhället kan jämföras med den omsorg om barn som utförs i hemmet. Både Nour och Leila beskriver de ansvarskänslor de känner för barnens språkinläring, Nour känner ett ansvar för att barnen ska lära sig rätt grammatik, och Leila känner ett ansvar för att gruppen ska använda tiden de har tillsammans på bästa sätt.

Adrienne berättar att hennes praktik innebär ett stort ansvar för aktivitetsgrupperna i organisationen. När hon först började på praktiken menar hon att den ledande rollen var en stor utmaning för henne. Adrienne berättar att hon kände att hennes kollegor förväntade sig att hon skulle klara av ansvaret, och att hon därför tog sig an det, trots att hon inte kände sig helt bekväm med det. Hon berättar vidare att hon känner sig pressad att förmedla vissa känslor till gruppen, även om hon inte känner så just då. Hon känner ett ansvar för att representera organisationen och för att lämna ett positivt intryck hos deltagarna i gruppen. “Varje gång vi ordnar ett seminarium eller en presentation eller något är [utmaningen] att göra människor glada även om det bara är genom en skärm. Så jag känner mig ansvarig för det, du måste verka dynamisk och glad även om du är trött.”, berättar Adrienne. Hon hoppas på att kunna skapa en positiv upplevelse för deltagarna, och att de därmed ska återvända till gruppen.

Ionna berättar att hon, liksom Adrienne, känner ett socialt ansvar för grupperna hon är ansvarig för. Hon jobbar främst med språkgrupper, och menar att det är svårt för henne att ta ansvar för deltagarnas språkinläring, men att hon däremot försöker ta ansvar för att deras upplevelse i gruppen ska bli bra. Ionna hoppas att deltagare som återvänder till gruppen gör det för att de känner att de lär sig av gruppen. Hon förklarar vidare att hon inte tror att språkgrupperna är deltagarnas huvudsakliga plattform för språkinläring, utan att många även läser på SFI (svenska för invandrare). I takt med att staten utför mindre välfärdstjänster har den ett ökat beroende av att externa aktörer kompenserar för detta genom att utföra dem. Jag drar slutsatsen att den typen av beroendeförhållande finns vid språkinläring. Civilsamhället blir därför en viktig aktör som lär ut språk, snarare än ett komplement till statligt finansierad språkundervisning. Enligt Wijkström har civilsamhällets funktion förändrats från att vara opinionsbildare till att bli välfärd utförare (2002, s. 159). Språkundervisningen som utförs på Eos Cares är troligtvis en viktig välfärdstjänst, snarare än ett komplement till välfärden.

Ana känner ett ansvar för att bygga goda relationer till engagerade inom organisationen, eftersom de flesta som utför ett arbete gör det obetalt och på sin fritid. “När du har kontakt med andra människor måste du tänka på att de gör något för oss, det är på grund av deras välvilja och för att de försöker hjälpa till. De får inte betalt, och vi vill bygga goda relationer med dem.”, säger Ana om andra i organisationen. Hennes ansvarskänslor ökar alltså på grund av en känsla av att vara i

tacksamhetsskuld till personer som engagerar sig gratis i organisationen - trots att Ana själv också gör det. På en arbetsplats är ansvar ofta starkt förknippat med lön, alltså att en anställd behöver ta ett visst mått av ansvar för att "förtjäna" sin lön. I en organisation kan detta ansvar bli mer komplicerat, eftersom personerna som arbetar för organisationen både kan göra det betalt och obetalt. Anas berättelse visar på denna komplexitet - eftersom personerna hon har kontakt med främst utför obetalt arbete för organisationen känner hon ett stort ansvar för att bibehålla goda relationer med dessa personer.

I Adriennes, Ionnas och Anas berättelser är det *emotionella arbete* de utför en viktig del av arbetet i organisationen. Adrienne berättar om ansvaret hon känner för att förmedla en viss känsla till gruppen hon är ledare för. Ionna anstränger sig för att deltagare i gruppen hon har hand om ska ha en god upplevelse och vilja komma tillbaka. Ana känner ett ansvar för att upprätthålla goda relationer med andra i organisationen. Det teoretiska begreppet emotionellt arbete¹¹ myntades av Arlie Russell Hochschild (2012). Hon exemplifierar det emotionella arbetet i arbetet som flygvärdinnor utför - i servicen de utför ingår det att förmedla en viss typ av känslor till kunderna (2012, s. 5). Hochschild definierar emotionellt arbete som handlingen av att framtvunga eller undertrycka känslor för att skapa en viss känsla hos andra människor. Hon argumenterar för att emotionellt arbete alienerar arbetaren från de egna känslorna (2012, s. 7). Jag vill argumentera för att det emotionella arbetet som intervjupersonerna utför är en effekt av civilsamhällets förändrade roll i samhället. I förändringen av vem som utför välfärdstjänster har det skett en process av ökad marknadslogik även utanför marknaden (Lundström och Wijkström 2012, s. 276). Detta kan leda till ökade förväntningar på att civilsamhället ska erbjuda en service som även innehåller emotionellt arbete, på liknande sätt som Hochschild beskriver att flygvärdinnor förväntas göra (2012). Baserat på den ökade marknadslogiken som råder i civilsamhället drar jag slutsatsen att det även finns ökade förväntningar på att civilsamhället ska erbjuda *tjänster* som ska tillgodose *kunders* behov. Emotionellt arbete ingår i dessa tjänster.

I följande avsnitt har ansvar diskuterats med utgångspunkt i intervjupersonernas upplevelser av ansvarskänslor i organisationen. Ansvarskänslorna som beskrivs av intervjupersonerna hänger ihop med omsorgskrisen som Fraser konstaterade att vi befinner oss i (2017). Jag drar slutsatsen

¹¹ Min översättning av "emotional labour".

att personer som är engagerade i civilsamhället kan uppleva ökade ansvars känslor på grund av omsorgskrisen, eftersom civilsamhällets omsorgsarbete blir av ökad betydelse i krisen. Omsorgsarbete kommer nu att diskuteras vidare specifikt i relation till arbete med nyanlända personer.

6.3 Social reproduktion av nyanlända

Följande avsnitt kommer att handla om den *sociala reproduktion av nyanlända* som organisationen utför. Ett av syftena med Eos Cares är att arbeta med integration (Eos Cares 2021). Integrationsarbetet sker genom exempelvis språkundervisning och arbetsmarknadsrelaterade insatser. I linje med social reproduktionsteori (Bhattacharya 2017) vill jag argumentera för att integrationsarbete kan förstås som en form av social reproduktion av nyanlända personer som samhällsmedborgare. Syftet med integrationsarbete är ofta att en person till exempel ska kunna prata svenska, arbeta och på andra sätt vara en formell del av samhället. I takt med att välfärd i högre grad utförs av externa aktörer snarare än staten drar jag slutsatsen att den sociala reproduktionen i civilsamhället har ökat. Eos Cares är en intressant organisation för att undersöka social reproduktion av nyanlända, eftersom detta arbete ofta även utförs av personer som själva är relativt nyanlända.

Özlem har en extratjänst på projektet Prisma, som fokuserar specifikt på nyanlända flyktingar medan Eos Cares arbetar mot en bredare målgrupp. Özlem beskriver Prisma på följande sätt: “Prisma är ett projekt som hjälper nyanlända människor, invandrare, de behöver hjälp med att integreras i det svenska samhället. De kan inte språket tillräckligt. De behöver hjälp för att få något förklarat eller fylla i en blankett eller de behöver läxhjälp.” Hon förklarar att Prisma erbjuder många olika aktiviteter, och att det huvudsakliga syftet med aktiviteterna är att lära sig svenska och integreras i det svenska samhället. Detta kan till exempel utföras genom läxhjälp, språkcafé och matlagningskurser. Özlem har själv erfarenhet av att vara flykting. Hon tror att hennes erfarenheter är till stor nytta vid arbetet på Prisma, eftersom hon vet hur det känns att komma till Sverige som flykting och har insikt i vilka behov som kan finnas.

Fatima diskuterar på liknande sätt hur hennes erfarenheter av att komma till Sverige som nyanländ flykting kan hjälpa henne i arbetet på Prisma. Hon menar att hon även har blivit hjälpt

själv att vara en del av projektet, eftersom hon har fått träna sin svenska. På frågan om vad som är det viktigaste att få hjälp med som nyanländ i Sverige svarar Fatima enligt följande: “Språk. Det är språk som är nyckeln till ett land. När du kommer till ett nytt land och till exempel inte kan engelska, är det nyckeln att lära sig språk.” Fatima tror att organisationer kan göra stor skillnad för att nyanlända ska kunna lära sig svenska. Hon berättar om hur svår hennes första tid i Sverige var, innan hon hade lärt sig språket.

När jag kom till Sverige var jag i ett nytt land och jag kunde inte svenska, jag kunde inte ens engelska. Jag kände mig ledsen för att jag var nyanländ. Jag tänker på de nyanlända, vad de tänker. Jag vet vad de tänker när de kommer till Sverige. För att de inte ska känna sig ledsna och för att trivas i Sverige så hjälper jag dem.

Tamar är praktikant i organisationen. Hon berättar att hennes erfarenheter av att vara flykting är värdefulla i hennes arbetsroll. Hon beskriver sina erfarenheter av att komma till Sverige på följande sätt: “[...] det är jättesvårt för att när du kommer till ett nytt land så är allt nytt för dig. Helt nytt. Jag upplevde det, så jag känner också vad andra känner. Vi startade från noll.” Tamar förklarar vidare att hon inte tror att svenska människor kan förstå upplevelsen av att vara flykting. Hon menar därför att hennes position är väldigt viktig. Eftersom hon kan svenska nu och vet hur det svenska samhället fungerar har hon möjlighet att “bygga broar mellan svenskar och nyanlända”, säger Tamar.

Adrienne kommer från ett annat europeiskt land och har bott i Sverige sedan början av året. Hon diskuterar hur syftet med Prisma är att integrera nyanlända i samhället.

Vi ger dem redskapen till samhället, det svenska språket, några mentorsmöten för att hitta jobb, vi lär dem hur man använder datorn, hur man använder Zoom, hur man går till arbetsförmedlingen, allt sådant. Vad är deras rättigheter, vad kan de göra, vilken hjälp kan de få.

Det intressanta med Adriennes citat är dock att hon själv bara har bott i Sverige under ett par månader, men i egenskap av europé besitter hon de “redskap” som flyktingar från främst Mellanöstern ges av organisationen. Adrienne berättar vidare att hon kunde lite svenska när hon flyttade till Sverige, men att den inte var tillräckligt bra för att hon skulle kunna kommunicera på

svenska. Många av deltagarna i organisationen kan inte engelska, och detta gjorde alltså att Adrienne inte kunde kommunicera med dem i början. Adrienne säger att hon uppskattar att kunna höra människors berättelser nu när hennes svenska har blivit tillräckligt bra för att hon ska kunna förstå.

Baserat på intervjupersonernas berättelser blir det tydligt att integrationsarbetet de genomför är en form av social reproduktion av nyanlända personer som samhällsmedborgare. Jag vill argumentera för att den sociala reproduktionen kan återskapa vissa normativa värden. Utifrån intervjupersonernas upplevelser tycks *språk* vara något som värderas högt i organisationen. Fatima refererar till språk som “nyckeln” till ett land. Genom att lära personer vad som är viktigt att kunna i ett nytt land kommer det oundvikligen att ske en reproduktion av normativa värden om vad som är önskvärt eller inte i landet. Detta kan vara både positivt och negativt, men det ger en viss makt till den som utför den sociala reproduktionen av att kunna sätta standarden för vad som är önskvärt eller inte. I Eos Cares tycks språk vara en viktig aspekt av den sociala reproduktionen av de nyanlända som är aktiva i organisationen.

Jag vill vidare argumentera för att kategorin *nyanländ* reproduceras av organisationen. Att *vara* nyanländ och *hjälpa* nyanlända diskuteras i flertalet av intervjuerna. Denna kategori verkar dock associeras med fler egenskaper än att vara relativt ny i Sverige. Adrienne identifierar sig till exempel inte som nyanländ, trots att hon har bott i Sverige under en kortare tid än de “nyanlända” som hon ska integrera i det svenska samhället. En intervjuperson beskriver att de har haft en diskussion inom organisationen kring vilken vokabulär som ska användas om deras målgrupp. Hon tycker att det är en komplicerad fråga. Invandring och integration är kontroversiella politiska frågor och de ord som används fylls därför med stark mening. Hon menar att ordet nyanländ kan vara svårt att använda, eftersom det syftar till en tidsbegränsad situation. Hon känner sig därför inte helt bekväm med att själv placeras i kategorin. “Jag kommer inte att vara nyanländ hela mitt liv. När man hör ordet känns det negativt. För att, oj, du är fortfarande ny.”, berättar intervjupersonen. Hon menar dock att anställda i organisationen inte tyckte att det var en viktig fråga att diskutera, och att de därför aldrig kom fram till om begreppet nyanländ ska användas eller inte. Denna intervjupersons erfarenhet visar på en normativ

reproduktion av kategorin nyanlända - där de som tillhör kategorin inte är i en position av att kunna förändra den.

Berättelserna som presenteras ovan visar även att personer som har varit nyanlända kan använda dessa erfarenheter för att hjälpa andra med liknande erfarenheter. I relation till det teoretiska begreppet *situerad kunskap* (Haraway 1987) menar jag att detta visar på att intervjupersonerna är epistemologiskt privilegierade. Deras levda erfarenheter ger dem unik kunskap som de sedan kan använda i sitt arbete med att hjälpa andra med motsvarande erfarenheter. Baserat på intervjupersonens diskussion i stycket ovan drar jag även slutsatsen att erfarenheter av att tillhöra kategorin *nyanlända* skapar en känsla kring begreppet som personer utan erfarenheten har svårt att förstå. Det blir tydligt att den sociala reproduktionen av nyanlända innehåller normativa element. Vidare kommer det att ske en diskussion kring intervjupersonernas erfarenheter av rasism, och som kontrast, erfarenheter av civilsamhället som ett tryggt rum.

6.4 Rasism

Under intervjuerna var *rasism* ett vanligt återkommande tema. Rasism var ett tema som inte fanns med i intervjuguiden, men som uppkom spontant under flera av intervjuerna. Efter att ha gjort de första intervjuerna valde jag därför att inkludera temat i intervjuguiden. Att temat inte inkluderades från början är ett exempel på hur min position påverkar forskningen som utförs. Det är också en situation i forskningsprocessen där jag praktiserade *reflexivitet*, som diskuterades under etik-avsnittet (Mason 2018). Utifrån intervjupersonernas berättelser insåg jag att rasism var en central del av deras erfarenheter, och valde därför att anpassa resterande intervjuer utifrån det.

En intressant aspekt av diskussionerna om rasism är att civilsamhället ofta diskuteras som en kontrast till dessa upplevelser. Berättelserna om rasism utspelar sig på gator, i lägenhetshus, på arbetsplatsen eller i kollektivtrafiken medan organisationer är en plats av inkludering, gemenskap och trygghet för intervjupersonerna. Det visar vilken viktig plats civilsamhället kan vara för personer som är utsatta för förtryck, även om civilsamhället givetvis inte är en plats fri från rasism och andra förtryck. Civilsamhällets roll i ett rasistiskt samhälle kommer att diskuteras i relation till solidaritetskrisen.

Tamar berättar hur hon ofta känner sig annorlunda och utsatt på grund av sitt ursprung och för att hon bär hijab. Hon beskriver upplevelsen som att känna sig som en utomjording.

Tamar: När du går på gatan eller sitter på tåget, bussen, känner du dig verkligen jättemycket som en utomjording. Ibland. För att jag har en annan färg, en annan färg på ögonen, håret, kläderna. Det är lite svårt. Men i Sverige, jag älskar det här. [...] Jag tror att de har en rättighet för att Sverige är deras land. Kanske ja, de bestämmer, Sverige är deras land, det är naturligt.

Vilma: Men det är ditt land också.

Tamar: Nej, det är inte mitt land. Jag är bara nyanländ. Situationen tvingar mig att komma hit. Men jag försöker verkligen vara en bra person för Sverige, för de har hjälpt mig jättemycket. [...] Situationen gjorde att vi kom hit och de vill inte det. Jag tänker att vi kommer från ett land med krig, de vet kanske inget om krig. De känner kanske oro för sina barn, sitt land.

Tamars upplevelser reflekteras i det teoretiska begreppet *the alien other*. Douglas Epps och Rich Furman diskuterar begreppet i relation till diskurser om migration i USA (2016). De beskriver historien av *othering*, alltså av att göra någon till "den andra", av invandrare i USA. Epps och Rich menar att det sker en avhumanisering av invandrare i USA, vilket gör dem till "the alien other", vilket ungefär kan översättas till "den främmande andra"¹² (2016, s. 2). Det är ett skapande av "vi" och "dem", där invandrare placeras i gruppen "dem" (Epps & Rich 2016, s. 3). Tamars upplevelser av att känna sig som en utomjording kan kopplas till Epps och Rich's resonemang ovan. Tamar beskriver hur hon exkluderas från att tillhöra gruppen svenskar som nyanländ. Hon känner inte att Sverige är hennes land, och alltså att hon inte har någon rätt att bestämma över hur Sverige ska vara. Tamar beskriver även hur hon tillhör kategorin nyanlända, som diskuterades i avsnittet ovan. Utifrån Tamars erfarenheter verkar det som att det inte går att tillhöra kategorierna nyanländ och svensk samtidigt. Jag vill argumentera för att det är ett skapande av "vi" och "dem" i en svensk kontext, i relation till Epps och Rich's studie (2016).

Tamar berättar vidare om hur hon är orolig över att uppleva rasism på arbetsmarknaden när hon så småningom ska söka jobb. Hon tror att hon kommer att få problem med att få jobb när arbetsgivaren ser hennes icke-svenska namn i ansökan. Hon tror också att hennes hijab kommer försvåra hennes möjligheter att få jobb. Hon beskriver att hon har höga krav på hur hennes

¹² Min översättning av "the alien other".

svenska ska vara när hon ska så småningom ska söka jobb. På frågan om vad hon vill jobba med i framtiden svarar hon enligt följande: "Först måste jag lära mig svenska. Jag vill verkligen prata perfekt utan fel, jag vill prata svenska som en vuxen, inte som ett barn." Tamar har alltså inte något utrymme för att prata ofullständig svenska när hon så småningom ska söka arbete. Hon är redan rädd för att uppleva rasism baserat på andra faktorer, som hudfärg, namn, och att bära hijab, att hon inte vill att språket ska bli ytterligare en faktor som kan försämra hennes chanser på arbetsmarknaden.

Nour berättar att hon inte har upplevt någon rasism i Lund, men att hon har vänner som har utsatts för rasism i andra kommuner i Skåne. Hon tror att Lunds kommun är bättre än många andra kommuner, och att det finns mindre rasism här. Nour berättar att hon har vänner som har bott i Lomma och Staffanstorps, men som har valt att flytta därifrån på grund av rasismen de har utsatts för. Nour bär hijab, och menar att det är svårt för kvinnor med hijab att bo i tidigare nämnda kommuner. Även om Nour inte har några upplevelser av direkt rasism i Lund berättar hon om fördomsfullt bemötande av kommunen gentemot modersmålsundervisningen av arabiska. Nour har läst arabiska på universitetet och utbildar sig just för att få sin lärarlegitimation i Sverige. Hon berättar att hon letar efter lediga jobb som modersmåls lärare i kommunen varje månad, men att det aldrig finns annonser ute. Samtidigt ser hon att personer utan någon utbildning i arabiska arbetar som modersmåls lärare i kommunen, och lär ut felaktig kunskap till barnen. Nour menar att detta beror på att personerna som jobbar på kommunen inte kan arabiska, och därför inte kan bedöma arabiska-kunskapen hos personerna de anställer. Även om Nour inte har blivit utsatt för direkt rasism vill jag mena att Lunds kommuns agerande kan ses som en form av *byråkratisk rasism*. Bristen på kunskap, och representation, hos kommunen leder alltså till försämrade modersmålsundervisning, enligt Nour. Det blir därför tydligt att arabiskundervisningen försämras som en direkt följd av kommunens hantering av den.

Fatima berättar att hon utsattes för rasism av en tidigare granne. Hon har små barn, och innan barnen hade fått plats på skola och förskola var de hemma hela dagarna. Fatima berättar att grannen brukade skrika på hennes barn när de lekte utomhus. Efter bara några dagar klagade han till hyresvärden om att barnen var för högljudda. Fatima frågade då sina andra grannar om de störde av hennes barn, men ingen annan gjorde det. Hyresvärden brydde sig inte om hans

klagomål, eftersom han brukade lämna klagomål om alla grannar. “[Hyresvärden] sa till oss att strunta i honom. Vi vet att han är rasist och han klagar på alla grannar, inte bara er. Han är en gubbe som bor ensam.” Efter ett tag flyttade Fatima och hennes familj till en ny, större lägenhet eftersom den förra var för liten. Hon tycker att det som hände i den förra lägenheten var tråkigt, men säger att de trivs i sin nya lägenhet.

Özlem arbetar på Eos via en extratjänst, men är egentligen lärare i grunden. Hon beskriver hur hon blev utsatt för rasism på en tidigare arbetsplats, när hon gjorde praktik i en svensk skola. Hon var en del av ett projekt för utländska lärare, som innebar att hon gjorde praktik två dagar i veckan på en skola. På skolan blev hon tilldelad en kontaktperson, som dock inte ville kontakta Özlem. Özlem beskriver det som en väldigt jobbig situation.

Vilma: Vet du varför hon inte ville kontakta dig?

Özlem: Jag vet inte. Det är svårt att säga. Kanske för att jag är invandrare, för att jag har slöja, för att jag inte är bra på svenska. Jag vet inte. Jag var tvungen att vara med på hennes lektioner, men hon pratade inte med mig. Hon förklarade inte för mig vad jag skulle göra. Jag kände mig så, så dålig.

Upplevelsen har satt djupa spår i Özlem. Det var hennes första arbetserfarenhet i Sverige. Özlem berättar att händelsen har gjort henne tveksam till att överhuvudtaget jobba som lärare i Sverige. Hon vet inte om hon vågar vara i skolan igen, eftersom hon tror att hon kommer att utsättas för något liknande igen. Özlem tänker att det finns många människor i Sverige som inte vill att hon ska vara här. “Vi kommer från andra länder och vi har inte samma kultur än. Och många vill kanske inte vara med oss här. Vi vet redan det. Men om vi bor i samma land eller samma samhälle, vi måste kontakta varandra, vi måste lära känna varandra.”, menar Özlem. Hon berättar vidare att hon aldrig har upplevt rasism eller diskriminering under sin tid på Prisma, och att detta kan vara ett viktigt syfte med projektet.

Ayla kommer ihåg främst två olika tillfällen när hon har blivit utsatt för rasism i Sverige. Det första tillfället var när hon var med sina barn på en stadsfest i staden hon bodde i då. Hennes man jobbade, så hon gick dit själv med sina tre barn. Hon beskriver hur följande händelse utspelade sig:

En gång när jag gick på gatan tittar en man på mig och säger "Varför har du tre barn?", som för att säga att ni gör många barn liksom, de tänker kanske att vi är invandrare och... Men många svenska familjer har också tre barn, jag ser det ofta. Han skulle inte säga så till en svensk familj. Men han sa det till mig. Så det är konstigt.

Det andra tillfället Ayla berättar om är en händelse på bussen. Hon berättar att hon ofta känner sig utsatt på bussen, eftersom hon upplever att många människor kollar på henne och hennes barn. En gång när hon åkte buss väntade hon på att hennes man skulle skicka sin biljett till henne. Han hann inte skicka biljetten innan bussen kom, så Ayla gick på bussen och förklarade för busschauffören att hon väntade på biljett och snart skulle ha den. Han svarade inte henne, så hon gick på bussen och ställde sig upp istället för att sitta, för att hon inte ville att chauffören skulle tro att hon försökte åka utan biljett.

Så jag står, kanske en eller två minuter. Han stannar bussen och skriker till mig: "Du försöker åka utan biljett. Du måste gå av." Men det var ingen busshållsplats där. "Vad sa du att jag försöker göra, jag väntar på biljett." "Nej, du måste först fixa biljett." Men jag ser många människor, deras telefon är stängd och de försöker fixa för att ladda ner och sen visa biljett. Det är normalt. Jag blev jätteledsen och grät mycket efter detta.

Ayla berättar att det slutade med att hon också fick köpa biljett. Strax efter fick hon biljetten från sin man, och då hade hon två biljetter. Hon visade busschauffören för att han skulle förstå varför hon väntade med att köpa biljett. "Han sa 'Nej, nej', han försökte inte förstå mig. Han var, ja... Det var dåligt för mig." Ayla vet att han inte skulle ha betett sig så mot henne om hon såg svensk ut. "Vi tänker att de inte kan göra så mot alla. Eller mot svenska människor. Varför gör de så mot oss? Vi är också människor. Det känns att det är rasism, inget normalt." Hon förklarar vidare att även hon kan göra fel, men att busschaufförens orimliga reaktion har rasistiska grunder.

Som kontrast till rasismen flera av intervjupersonerna har upplevt i samhället verkar civilsamhället vara en trygg arena, fri från diskriminering. Leila beskriver att hon upplever trygghet när hon är aktiv i civilsamhället. För henne handlar tryggheten främst om språket, eftersom Eos Cares blir en plats där hon kan prata på sitt modersmål tillsammans med andra från samma land. Hon berättar att detta framförallt var en stor trygghet när hon var nyanländ. Hon

tror att en viktig funktion i civilsamhället är att fungera som mötesplats för människor med samma bakgrund. Leila menar att det är viktigt att hennes barn får träffa andra barn från samma hemland och prata på sitt modersmål med dem. Eos Cares är en plats där de kan göra detta. Hon tycker att det känns bra att både hon och hennes barn kan vara aktiva i organisationen, och att de känner sig trygga när de är det. Özlem tror också att civilsamhället kan vara en trygg plats. Hon menar att många nyanlända kan känna sig ensamma och deprimerade, men att civilsamhället kan vara en motkraft till detta. Hon tycker att civilsamhället har ett ansvar för få folk att känna sig trygga i samhället. Ayla menar att även hon upplever trygghet i organisationer. Hon berättar vidare att hon känner ansvar för att få andra att känna sig trygga i civilsamhället. Ingen av intervjupersonerna berättade om erfarenheter av diskriminering i civilsamhället.

Erfarenheter av rasism är närvarande i flertalet av intervjupersonernas berättelser, särskilt hos de som har ursprung i Mellanöstern och Afghanistan. Deras erfarenheter av rasism speglar den solidaritetskris som råder i Europa. Under händelserna som utspelade sig 2015 uppvisade Europa bristande solidaritet med de flyktingar som korsade Europas gränser (Dahlstedt & Neergard 2016). Det verkar som att den bristande solidariteten även sträcker sig bortom den akuta flyktingmottagningen. Intervjupersonernas berättelser visar på ett samhälle som visar den bristande solidaritet, gång på gång. De berättar dock samtidigt att civilsamhället agerar motvikt till solidaritetskrisen i samhället, genom att vara en trygg plats för dem. Civilsamhället tycks därför vara viktigt för de som drabbas av solidaritetskrisen. Att engagera sig i civilsamhället kan därför ses som en form av *motstånd* mot solidaritetskrisen. När solidariteten i övriga samhället brister blir civilsamhällets solidaritet av ökad vikt. Fortsättningsvis kommer civilsamhällets roll som *välfärdsutförare* att diskuteras med utgångspunkt i intervjupersonernas berättelser.

7. Civilsamhället som välfärdsutförare

Vidare kommer material som berör *civilsamhället som välfärdsutförare* att presenteras. Det kommer att diskuteras med utgångspunkt i tre teman; arbete i civilsamhället; beroendeförhållandet mellan civilsamhälle och stat och civilsamhällets roll i samhället. Avsnittet syftar till att besvara följande frågeställning:

- Vad är civilsamhällets roll som utförare av välfärd i nutida Sverige?

7.1 Arbete i civilsamhället

Under detta analyssystema kommer arbete i civilsamhället att diskuteras. Personerna som medverkar i denna studie innehar olika arbetsformer på Eos Cares; volontärarbete, praktik eller en så kallad extratjänst. Deras erfarenheter av att arbeta i civilsamhället kommer att diskuteras i relation till professionaliseringen av civilsamhället och prekaritet. Det kommer vidare att vara en kritisk diskussion kring vad som är "riktigt" arbete. Vad arbete innebär har diskuterats av många feministiska forskare, inte minst i relation till det obetalda reproduktionsarbete som historiskt främst har utförts av kvinnor (se exempelvis Bhattacharya 2017). Nedan kommer intervjupersonernas inställningar till arbetet de utför att diskuteras.

Emma började som volontär på Eos Cares när hon flyttade till Sverige. Hon var intresserad av att vara aktiv i civilsamhället, och tyckte att det kändes viktigt att arbeta med integrationsfrågor. Hennes volontärskap utvecklades så småningom till en praktik. Emma beskriver sin praktik som inofficiell, eftersom hennes roll i organisationen utvecklades organiskt genom hennes engagemang. Hon började som volontär i en av grupperna i organisationen, och blev så småningom tillfrågad att bli ledare för gruppen av en anställd i organisationen. Att vara ledare visade sig vara ett väldigt tidskrävande uppdrag. Emma blev därför tillfrågad om hon ville bli praktikant på organisationen, eftersom hon redan tog så stort ansvar. Emma berättar att hon inte har något kontrakt för sin praktik, men att hon ska få ett rekommendationsbrev efteråt. Hon hoppas att detta ska kunna hjälpa henne i hennes framtida arbetsliv, eftersom hon vill arbeta i civilsamhället. Emma beskriver Eos Cares som en organisation som är i ständig rörelse, eftersom många av de aktiva i organisationen är praktikanter och därför byts ut varje termin.

Ana beskriver liknande känslor av utbytbarhet som Emma. Hon menar att Eos Cares är en organisation med snabb rotation av praktikanter, och att det därför är naturligt att de anställda har mer makt på arbetsplatsen. "De stannar här hela tiden och vi förändras." På så vis sammanfattar Ana skillnaden mellan anställda och praktikanter i organisationen. Emma och Anas berättelser om utbytbarhet och prekaritet i civilsamhället är talande för hur arbetsförhållanden inom civilsamhället ofta ser ut. Enligt Emma är majoriteten av de som arbetar för organisationen obetalda praktikanter, som utför sin praktik antingen som en del av en utbildning, eller inte. Detta skapar en stor utbytbarhet bland de som arbetar på Eos Cares. De arbetar oftast för organisationen under en kort tidsperiod, och är lätta att ersätta med en ny praktikant när deras praktikperiod har kommit till ända.

Nour beskriver att hennes volontärarbete känns extra viktigt eftersom hon inte har något avlönat arbete i nuläget. Hon berättar att hennes engagemang i organisationen gör att hon kan hjälpa människor, och att det känns bra eftersom hon inte jobbar. Hon säger dock vidare att hon hoppas på att kunna arbeta snart. Ana har en liknande upplevelse av sitt volontärarbete som Nour. Ana har bott i Sverige i ett par år, men har haft svårt för att komma ut på arbetsmarknaden. Ana kommer från ett annat europeiskt land och hon beskriver hur den svenska arbetsmarknaden är väldigt svår att komma ut på om man inte kan svenska. Hon studerar därför svenska nu, samtidigt som hon gör praktik på deltid på Eos Cares. Ana hoppas på att hennes praktik och svenskundervisning ska leda till ett avlönat arbete. Hon beskriver att det är svårt att hitta sin plats i det svenska samhället, och tänker att en arbetsplats hade kunnat vara en plats där hon får en gemenskap. "Utmaningen är att hitta en plats där du passar in. Jag är fortfarande inte säker på om jag har hittat platsen där jag passar in.", säger Ana om sin upplevelse av att bo i Sverige. Ana hoppas på att erfarenheten i organisationen ska vara en väg in på den svenska arbetsmarknaden.

Några av intervjupersonerna gör praktik på deltid, ofta i kombination med en heltidsutbildning. Personerna som har denna typ av sysselsättning beskriver svårigheterna i att kombinera praktik med studier. Jonna berättar att hon känner stor press på grund av praktiken. Hon menar att det finns så många olika saker hon vill lägga sin energi på, men att det är omöjligt att hinna med allt. Emma kämpar också med att kombinera praktiken med sina heltidsstudier. Hon berättar att hon ofta känner sig stressad av alla sina arbetsuppgifter i organisationen. Emma menar att det finns

förväntningar från anställda i organisationen på att hon ska vara tillgänglig för möten på förmiddagarna, men att alla hennes föreläsningar är schemalagda då. Hon tycker att det är svårt att kombinera praktiken med resten av sitt liv. Ana har också svårigheter att kombinera sin praktik med andra delar av sitt liv. Hon berättar att det finns så mycket att göra med hennes praktik, så att om hon öppnar datorn och börjar arbeta med praktiken på morgonen kommer det troligtvis vara det enda hon gör den dagen. Hon beskriver sin praktik som att det alltid finns mer att göra.

Berättelserna ovan är exempel på den ökade professionalisering som har skett av civilsamhället (se exempelvis Helmersson 2017; Wijkström 2002). I fallet med Eos Cares verkar det som att civilsamhällets växande roll som utförare av välfärdstjänster har skapat större behov av att ha mer personal, till exempel genom att ha oavlönade praktikanter istället för att bara ha volontärer. Baserat på intervjupersonernas berättelser verkar det som att arbete i civilsamhället ofta präglas av prekära arbetsvillkor, vilket exemplifieras i känslorna av utbytbarhet och bristen på anställningsavtal. Flera av intervjupersonerna vittnar vidare om svårigheterna i att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden utan att kunna svenska eller ha någon tidigare arbetslivserfarenhet i Sverige. Deras engagemang drivs av hoppet om att deras obetalda arbete så småningom ska leda till betalt arbete.

Flera av intervjupersonerna har en anställning via arbetsförmedlingen, en så kallad extratjänst. Tjänsten är en form av introduktion till arbetsmarknaden som riktar sig till personer som är nyanlända i Sverige eller som har varit arbetslösa under en längre tid. En extratjänst kan vara en tidsbegränsad anställning eller en tillsvidareanställning. De flesta av intervjupersonerna har tidsbegränsade anställningar, oftast på ett år. Lönen för en extratjänst finansieras till större delen av arbetsförmedlingen, men även till viss del av arbetsgivaren (Arbetsförmedlingen 2021). En av personerna med en sådan typ av anställning är Fatima. Vid tidpunkten för vår intervju har hon bara arbetat på Eos Cares i ett par veckor. Hon kom i kontakt med organisationen via arbetsförmedlingen. Förutom extratjänsten studerar även Fatima svenska på komvux, och har ett deltidsjobb på kvällarna. Hon säger att hon kommer att ha extratjänsten under ett år, och att det sedan kan finnas chans till att få tjänsten förlängd med ett år till. Fatima menar att det är väldigt viktigt för henne att få vara en aktiv del av samhället. Hon menar att det är fullt upp just nu i

hennes liv, men att hon hellre har det så än att behöva vänta passivt, som tidigare. Fatima berättar vidare att det kan vara tufft att klara sig på lönen hon får från extratjänsten. Hon tror inte att pengarna hade räckt till om hon bara hade haft sin lön, men att hennes man snart också ska börja jobba och att de kommer att klara sig bättre med två inkomster.

Özlem har liksom Fatima en extratjänst, men hennes tjänst är i Eos Cares projekt Prisma. Hon har en tillfällig anställning som sträcker sig över ett år. Efter att hennes anställning har gått ut hoppas hon på att kunna få ett jobb. Även Ayla har en extratjänst. Hon tycker att lönen är låg, men att det känns okej nu när hon är relativt nyanländ i Sverige. Hon menar dock att det inte känns som ett riktigt jobb, delvis på grund av lönen. Ayla är utbildad lärare, och tror att hon kommer att kunna få högre lön när hon börjar arbeta som lärare. Hon har även stor erfarenhet av att vara engagerad i olika civilsamhälleliga organisationer. Ayla berättar att hon känner sig kliven inför sin framtid, eftersom hon väljer mellan två olika alternativ. Antingen vill hon arbeta som lärare, och tjäna mer pengar, eller fortsätta arbeta i en organisation och kanske inte tjäna så mycket pengar. Hon diskuterar sin ambivalens på följande sätt:

Jag tänker mycket på vilken väg jag ska gå. Bli lärare, eller göra det som jag gillar att göra, organisation eller projektledare, liksom. Men sen tänkte jag att ledare [i organisation] är faktiskt inte ett riktigt jobb. Det är extra. Eller nu, här i början är det okej, man kanske kan tjäna mycket pengar också om man utvecklar sig och blir projektledare på en annan plats, jag vet inte. Men här i början är det okej. Jag känner mig okej.

Ayla gör en tydlig skillnad mellan vad hon anser vara "riktigt" eller inte riktigt arbete, där hennes extratjänst inte faller under kategorin riktigt arbete. Hon gillar sitt arbete i organisationen, men tvivlar på att det kan leda till ett "riktigt" arbete med "riktig" lön för henne. Hon menar dock att de som är anställda av organisationen har en högre lön, och att detta är för att de har ett "riktigt" jobb. Hon poängterar att det är en bra chans att få arbeta för organisationen, och att hon känner sig tacksam både till arbetsförmedlingen och Eos Cares för möjligheten. Hon tror att extratjänsten är ett bra sätt att komma ut på arbetsmarknaden, eftersom arbetsgivaren bara behöver betala 20 procent av lönen medan arbetsförmedlingen betalar 80 procent. Ayla menar att extratjänsten därför är bra både för arbetsgivare och arbetssökande.

Intervjupersonernas ambivalenta inställning till arbetet de utför kan bero på flera anledningar. Det kan dels vara på grund av att flertalet intervjupersoner utför arbetet gratis, av de som är volontärer eller praktikanter, och att arbete främst förknippas med att utföra sysslor mot betalning. Bhattacharya menar att obetalt, reproduktivt arbete nedvärderas, trots att det produktiva arbetet är beroende av det (2017). Det kan även bero på att alla utom en arbetar på Eos Cares utöver annan sysselsättning, till exempel studier eller ett annat arbete. Av de personer som är anställda på en så kallad extratjänst via arbetsförmedlingen kan deras ambivalens bero på att 80 procent av deras lön betalas ut som ett bidrag från arbetsförmedlingen, och endast 20 procent betalas av arbetsgivaren. Extratjänster är dessutom tidsbegränsade, oftast på ett år. Det kan bidra till upplevelsen hos intervjupersonerna av att inte utföra ett "riktigt" arbete. Intervjupersonernas erfarenheter visar att gränsen för *vad* som är arbete kan vara svår att dra i civilsamhället. Civilsamhällets komplexa roll i samhället kommer vidare att diskuteras utifrån beroendeförhållandet mellan civilsamhälle och stat.

7.2 Beroendeförhållandet mellan civilsamhälle och stat

Det finns ett intressant beroendeförhållande mellan civilsamhälle och stat. Staten är till viss del beroende av att civilsamhället utför välfärdstjänster, till exempel integrering av nyanlända. Samtidigt är civilsamhället beroende av staten i form av bidrag, för att kunna upprätthålla sin verksamhet. Trägårdh et. al. visar på att civilsamhället har en allt mer komplicerad roll i samhället, där dess verksamhet både möjliggörs och kontrolleras av staten (2013, s. 13). Samtidigt har staten ett ökat beroende av civilsamhällets verksamhet, eftersom civilsamhället utför allt mer välfärdstjänster (Turunen & Weinryb 2017). Detta beroendeförhållande kommer nu att utforskas via intervjupersonernas berättelser.

En av praktikanterna berättar en anekdot om hur en av deras medlemmar kom i kontakt med organisationen. Han kom till Lund som nyanländ flykting, och skrev i en facebook-grupp för personer som bor i Lund för att efterfråga en organisation att gå med i. Till hans stora förvåning hade en kommunpolitiker i Lund kommenterat hans inlägg, och erbjudit sig att ta en fika med honom. På denna fika hade kommunpolitikern tipsat honom om att gå med i Eos Cares, eftersom han känner en anställd där och vet att det är en bra organisation. Praktikanten menar att kommunpolitikern är väldigt stöttande av Eos Cares och att de har tur att det är så. Samtidigt

menar hon att det finns oro inom organisationen kring vad som ska hända efter nästa val. Att vara beroende av en enskild kommunpolitikerns välvilja skapar en sårbar situation för organisationen. Det ställer krav på att organisationen ska fortsätta prestera på ett sätt som tilltalar kommunpolitikern, samtidigt som det inte finns någon garanti för vad som kommer att hända efter nästa val. Praktikanten menar att kommunpolitikern är positiv till deras verksamhet för att han tycker att det är viktigt med integration. Det kan vara en bidragande faktor till varför han uppmuntrar nyanlända att söka sig till organisationen, men ytterligare en faktor kan vara den ekonomiska vinning som kommunen gör genom att förskjuta välfärdsarbete till civilsamhället.

Ayla beskriver hur organisationen är beroende av kommunens hjälp för att hålla igång sin verksamhet. Hon berättar att organisationen till exempel kan få hjälp av kommunen i form av bidrag och material till sina verksamheter, och att organisationen i sin tur utför ett viktigt arbete som behövs i kommunen. Özlem har en liknande inställning till samarbete mellan kommun och civilsamhälle som Ayla. Özlem tror att kommunen har svårt för att kontakta människor, men att civilsamhället har möjlighet att göra det. Hon tycker att det är bra när civilsamhället och kommunen har mycket samarbeten. Özlem berättar till exempel att det finns samarbeten mellan Prisma och socialtjänsten, för att hjälpa ensamkommande ungdomar. I det samarbetet kan Prisma kontakta och hjälpa ungdomarna, men även vända sig till socialtjänsten om ungdomarna behöver hjälp som är utanför Prismas räckvidd. Özlem är positiv till det samarbetet.

Adrienne berättar att Lunds kommun vill ha dokumentation över vilka som besöker organisationen för att de ska kunna få bidrag. Detta skapar krav på att inte tappa besökare på aktiviteterna. Hon berättar att de får bidrag för varje aktivitet de gör, och att människorna som kommer på aktiviteten behöver fylla i ett formulär och ge ut sitt personnummer för att organisationen ska kunna rättfärdiga att de gör någonting för Lunds kommun. Adrienne menar att den yttre pressen gör att de hela tiden måste göra reklam för sina evenemang, för att inte riskera att tappa besökare på aktiviteterna. Eos Cares har alltså ett beroendeförhållande till Lunds kommun, och en skyldighet att prestera för att kunna fortsätta få bidrag. Detta tyder på en ökad *byråkratisering* av civilsamhället, som diskuteras bland annat av Helmersson (2017). Helmersson menar att detta kan leda till en förskjutning av arbetet som utförs i civilsamhället, från politiskt till professionaliserat arbete eftersom det finns ett ökat beroende av statliga bidrag

(2017). Denna typ av beroende kan potentiellt hindra organisationer från att utföra arbete som uppfattas som kontroversiellt, eftersom det kan minska bidragen de får. Beroendeställningen gentemot stat och kommun kan alltså innebära minskad frihet för organisationer, samtidigt som det innebär större ekonomiska resurser.

Ayla berättar om hur viktiga organisationer var för hennes språkundervisning när hon precis hade kommit till Sverige. Hon säger att språket var det viktigaste att få hjälp med som nyanländ. När hon och hennes familj först kom till Sverige gick de till ett språkcafé som ordnades av kyrkan. Ayla betonar att detta var avgörande för deras första tid i Sverige. Innan man tilldelas ett personnummer har man inte rätt till språkundervisning via SFI. För Ayla och hennes man tog det två år innan de fick uppehållstillstånd och personnummer, och därmed tog det två år innan de fick börja på SFI. Ayla menar att det är tack vare organisationer och hjälpsamma människor som de kunde börja lära sig svenska innan dess. Hon tror att organisationer som Eos Cares fyller ett viktigt syfte för de människor som väntar på att få uppehållstillstånd och personnummer. Ayla beskriver de två åren av väntan på följande sätt:

Ja, det var stressigt, för kan man få eller inte få, kan man stanna eller inte stanna i Sverige. Det var jobbigt, absolut, stressigt, och man känner sig väldigt tom också. Vi försökte vara med människor, men innan jobbade vi och hade många saker, men när vi kom hit, det var liksom tomt, det fanns inget jobb, inget språk. Men när man får hjälp från andra svenska människor eller organisationer känner man sig tryggare och mår lite bättre. Vi tänkte alltid att vi hade tur, vi kände jättefina människor, allt var bra för oss.

Den långa väntan på uppehållstillstånd skapar svårigheter på flera sätt. Dels hindrar den nyanlända personer från att få statlig hjälp, till exempel SFI eller arbetsmarknadsinsatser via arbetsförmedlingen. Dels skapar väntan stor stress och oro, eftersom man tvingas leva i ovisshet kring sin framtid. Utifrån Aylas berättelse verkar det som att civilsamhället fyller en viktig funktion under denna långa väntan. Via civilsamhället går det att få språkundervisning, stöd och ett socialt sammanhang. Ayla är kritisk till den långa väntetiden på uppehållstillstånd. Hon berättar att det inte finns någon standard för hur lång tid det ska ta. Vissa får uppehållstillstånd direkt, medan andra får vänta i år. Ayla menar att detta är fel, och att det borde finnas en standard för hur lång tid det ska ta. Turunen och Weinryb visar på betydelsen av civilsamhället för

flyktingar som befinner sig i juridiska gråzoner (2017). Deras resonemang är applicerbart på Aylas berättelse - civilsamhället kompenserade för den brist på statlig hjälp som Ayla upplevde innan hon fick uppehållstillstånd i Sverige.

Fraser riktar kritik mot ett tydligt gränsdragande mellan stat och civilsamhälle. Genom att förstå civilsamhället som skilt från och underordnat staten försvagas den offentliga sfären, menar Fraser. Hon argumenterar för att den offentliga sfärens funktion ska förstås som mer väsentlig än opinionsbildning (1990, s. 74-76). I intervjupersonernas berättelser ovan blir det tydligt att gränsen mellan stat och civilsamhälle är svårdragen. Det finns ett starkt beroendeförhållande mellan stat och civilsamhälle, eftersom civilsamhället i ökad grad utför välfärdstjänster som tidigare utfördes av staten. Staten är därmed beroende av att civilsamhället fortsättningsvis utför dessa tjänster, och civilsamhället är beroende av att få statliga bidrag för att kunna upprätthålla sina verksamheter. Det ömsesidiga beroendet mellan stat och civilsamhälle kommer vidare att leda in på en diskussion om civilsamhällets roll i samhället.

7.3 Civilsamhällets roll i samhället

Det sista temat som kommer att diskuteras är *civilsamhällets roll i samhället*. Det är ett stort och övergripande tema som berördes under alla intervjuer. Civilsamhällets roll i samhället kommer att diskuteras i relation till andra aktörer i samhället, till exempel stat och marknad. Som tidigare diskuterats är Fraser kritisk mot en tydlig uppdelning mellan stat och civilsamhälle, eftersom det ger civilsamhället en sekundär roll gentemot staten samt försvagar dess handlingskraft (1990, s. 74-75). I avsnittet ovan konstaterades det att civilsamhället och staten har ett starkt beroendeförhållande gentemot varandra. Lundström och Wijkström argumenterar för att det är en ökad marknadslogik inom civilsamhället på grund av den nyliberala marknadsvågen som vi befinner oss i just nu (2012, s. 276). Med utgångspunkt i civilsamhällets komplexa förhållande till både stat och marknad kommer nu civilsamhällets roll i samhället att diskuteras.

Nour diskuterar sitt engagemang i civilsamhället utifrån de behov hon ser i samhället. Hon är missnöjd med den arabiskundervisning som hennes son får i skolan, eftersom den är tidsmässigt nedprioriterad och undervisas av lärare som inte är legitimerade. Bristen på arabisklärare i

kombination med den undermåliga undervisning, har gjort att Nour tycker att det känns viktigt att bidra med sin tid och kunskap för att fler barn ska kunna lära sig arabiska.

Det finns problem med modersmållärare. Det finns många modersmållärare som inte är utbildade lärare. De lär ut fel information till barnen. När jag läser informationen från dem blir jag jättarg. De kommer från sitt hemland, och bara för att de pratar arabiska och svenska får de bli modersmållärare. Arabiska är svårt och det finns mycket grammatik. Det finns mycket grammatik och vi behöver undervisa barnen rätt information, inte fel. Det finns många fel i undervisningen.

Hennes engagemang i civilsamhället blir alltså en högst politisk handling - hon ser de många brister som finns med den nuvarande arabiskundervisningen i svenska skolor och engagerar sig i civilsamhället för att motverka dessa brister. Nour diskuterar vidare hur denna nedprioritering leder till att arabiskundervisningen inte prioriteras tidsmässigt i skolan. Detta leder i sin tur till att barnen inte blir motiverade att lära sig sitt modersmål. Nours engagemang i civilsamhället är alltså i högsta grad en reaktion på de brister som hon upplever i samhället.

Ionna menar att civilsamhällets roll i samhället handlar om att skapa gemenskaper. Hon sätter denna gemenskap i kontrast till den vinstdrivande sektorn, och menar att det känns inspirerande att jobba utan pressen att skapa vinst. “[...] inga resurser används förutom tid. Jag tycker att det är inspirerande, för i företagsvärlden jobbar företag alltid för att öka sin försäljning, men här kan vi göra någonting, vi kan göra skillnad utan att använda så mycket resurser.” Ionna pratar vidare om hur viktigt det kan vara att känna sig som en del av något. Hon tror att Eos Cares kan skapa gemenskap mellan människor, och att detta är ett viktigt syfte med civilsamhället i stort. Ionna beskriver samhället som uppdelat i tre delar; staten, privata företag och gemenskapen¹³. Eos Cares är gemenskapen, enligt henne. Hon diskuterar vidare hur civilsamhället kan fungera som en motpol till den politiska makten. Civilsamhället kan reagera på politiska beslut, menar Ionna.

Adrienne har en liknande syn på civilsamhällets roll som Ionna uttrycker. Hon menar att civilsamhället kan bidra med immateriella värden, genom att människor lägger sin tid och energi

¹³ Översättning från “the community”.

på engagemang. Precis som Ionna betonar Adrienne att civilsamhällets icke vinstdrivande syfte möjliggör värden som kan gå förlorade i vinstdrivande verksamheter.

Du kan lägga din tid och dig själv på saker som känns viktiga för dig. Det får dig att må bra och känna dig tillfredsställd eftersom du vet att du har gjort något bra. [...] Jag tror att det har rollen av att arbeta för värden som är viktiga, men som inte är självklara i vårt samhälle.

Adrienne berättar vidare att hon tycker att jämlikhet är en av de viktigaste frågorna som civilsamhället kan arbeta med. Adrienne diskuterar specifikt hur civilsamhället kan arbeta för att hjälpa medmänniskor. Hon exemplifierar med att det under pandemin har funnits ett initiativ i hennes hemland där människor skickar brev till äldre, för att minska ensamheten under isoleringen. Adrienne säger enligt följande om detta: "Jag tror att den här typen av initiativ, om civilsamhället inte gör det, gör ingen det. För det finns inget att vinna på det. Det finns inget materiellt att få från det." Adrienne menar alltså att civilsamhällets syfte är att arbeta för icke-kapitalistiska värden. Det är intressant att Adrienne diskuterar civilsamhället som den enda aktören i samhället som arbetar för dessa värden, och att staten inte räknas som en aktör som gör det. Detta skulle kunna ses som en följd av privatiseringen av välfärden - när en ökad marknadslogik råder även inom den offentliga sektorn kan civilsamhället som en konsekvens av detta ses som den enda arenan utan marknadslogik. Dock blir detta en grav förenkling, eftersom marknadslogik även har applicerats på civilsamhället (Lundström och Wijkström 2012, s. 276). "Vi är inte som ett företag, vi är något för Lunds samhälle." Så sammanfattar Adrienne syftet med Eos Cares.

Nour menar att det finns ett syfte med att civilsamhället och privatpersoner utför visst hjälpande istället för kommunen. Hon diskuterar hur kommunen kan hjälpa till med mycket, men att de aldrig kan känna andra människor som en medmänniska kan göra.

Jag tror att det är bra att [civil]samhället har ansvar. Kommunen kan inte hjälpa alla människor. De kan hjälpa människor, men de vet inte vem som behöver hjälp och vem som inte behöver hjälp. [...] Men kanske min granne, jag vet vad min granne behöver. Eller jag vet vad människor i samma område behöver. Jag vet om det finns en äldre kvinna här och om hon vill ha hjälp. Men kommunen kan inte veta.

Precis som Ionna och Adrienne menar alltså Nour att civilsamhället kan arbeta medmänskligt på ett sätt som kommunen inte kan. Hon menar att bara hon, som granne eller vän, kan veta vad människorna runt omkring henne behöver. Nours syn på kommunens ansvar respektive medmänniskors ansvar är alltså att en medmänniska kan se de behov som finns, medan kommunen kan hjälpa till att uppfylla behoven. “Alla människor måste hjälpa varandra. Man måste ta ansvar för varandra. Och för samhället. Om alla människor tycker om varandra kan samhället bli bättre.”, säger Nour.

Özlem tror att civilsamhället kan arbeta för att skapa ett bättre samhälle. Hon berättar att hon vill hjälpa personer som är nya i Sverige eftersom det är viktigt att hjälpa sina medmänniskor. Hon tror att människor som känner sig ensamma skulle må bättre av att söka gemenskap i civilsamhället. Ayla tänker att civilsamhället också har ett ansvar i att hitta de människor som behöver hjälp. Hon menar att det är svårt att veta vilken hjälp som går att få som nyanländ i Sverige, speciellt om man inte kan svenska eller engelska. Civilsamhället kan därför vara viktigt för att nå de människor som till exempel kommunen har svårt att nå. Özlem och Ayla diskuterar alltså civilsamhällets betydelse på ett liknande sätt som intervjupersonerna ovan - som en mötesplats grundad i medmänsklighet.

Intervjupersonerna tycks vara av uppfattningen att civilsamhället kan arbeta medmänskligt just eftersom det inte är en direkt del av varken marknaden eller staten. Utifrån intervjupersonernas beskrivningar av civilsamhällets roll i samhället verkar det som att civilsamhällets funktion är att kompensera för den kris av solidaritet och omsorg som det tidigare har konstaterats att vi befinner oss i. Fraser menar att kapitalismen har skapat en kris av omsorg, eftersom den sociala reproduktionen nedprioriteras trots att det reproduktiva arbetet är beroende av den (2017, s. 22). Solidaritetskrisen syftar på den brist av solidaritet som Europa uppvisade under den så kallade “flyktingkrisen” 2015 (Dahlstedt & Neergard 2016). Intervjupersonerna uttrycker att staten inte tar ansvar för att arbeta för värden som solidaritet och omsorg, och att civilsamhället därför behöver göra detta istället. Intervjupersonernas syn på statens funktion kan vara påverkad av den nyliberala marknadsvågen som vi just nu befinner oss i. En aspekt av nyliberalismen är att det råder en ökad marknadslogik även utanför marknaden, till exempel i staten (se exempelvis Bhattacharya 2017). Detta skulle kunna vara en bidragande faktor till varför intervjupersonerna

inte anser att statens syfte är att arbeta medmänskligt. Enligt den nyliberala logiken blir det alltså civilsamhällets uppgift att arbeta med icke-kapitalistiska värden, och detta arbete utförs ofta obetalt och av kvinnor. Nedprioriteringen av välfärd i staten gör dock inte att behoven av välfärd minskar. Det gör bara att dessa behov behöver tillgodoses av någon annan.

8. Avslutande diskussion

I följande text kommer slutsatserna, som går att dra baserat på materialet, att sammanfattas. Vidare kommer uppsatsens bidrag till fältet att diskuteras: dess metodologiska, teoretiska och empiriska betydelse. Avslutningsvis kommer det att ges förslag kring hur denna forskning kan vidareutvecklas i framtiden.

Den första slutsatsen som kommer att resoneras kring är att det har skett en professionalisering av civilsamhället, vilket har förändrat villkoren för engagemang. Många av intervjupersonerna hade relativt formella och tidskrävande positioner inom organisationen, främst i form av praktiker och extratjänster. Flertalet hoppas på att deras nuvarande engagemang ska leda till ett "riktigt" arbete i framtiden. Jag drar slutsatsen att civilsamhället har blivit en ny form av ingång till arbetslivet, där oavlönat eller lågavlönat arbete utförs med hopp om att senare få ett avlönat arbete som är mer permanent. I fallen som denna uppsats undersöker verkar detta främst beröra personer som har svårt att komma in på den svenska arbetsmarknaden för att de är relativt nya i Sverige.

Nästa slutsats som kommer att diskuteras är att civilsamhället utför en social reproduktion av nyanlända personer, och därmed även en reproduktion av normativa ideal om vad det innebär att vara en god samhällsmedborgare. Materialet visar även att kategorin *nyanlända* återskapas genom den sociala reproduktionen, och att denna kategori innehåller normativa föreställningar om *vem* som tillhör kategorin. Det blev också tydligt att de som placeras i kategorin inte har möjlighet att definiera vad det innebär att vara nyanländ. Den sociala reproduktionen av nyanlända utförs i Eos Cares ofta av personer som själva har erfarenheter av att vara nyanlända, och som vittnar om att dessa erfarenheter är viktiga för deras arbete i organisationen. Detta tyder på att personerna blir epistemologiskt privilegierade av sina levda erfarenheter.

Ytterligare en slutsats som kommer att diskuteras baserat på materialet är att civilsamhället har blivit en arena av ökad vikt för att arbeta med icke-kapitalistiska värden. Jag drar slutsatsen att den ökade marknadslogik som råder i alla delar av samhället under den nyliberala marknadsvågen (se exempelvis Fraser 2017; Lundström och Wijkström 2012) har lett till en

nedprioritering av icke-kapitalistiska värden, eftersom dessa värden inte är betydelsefulla enligt en marknadslogik. På grund av denna förändring läggs ansvaret för att arbeta med dessa värden hos civilsamhället, ofta av oavlönad arbetskraft. Solidaritets- och omsorgskrisen är tydliga exempel på hur icke-kapitalistiska värden nedprioriteras i staten, för att i högre grad utföras av civilsamhället.

Den sista slutsatsen som går att dra, baserat på materialet, är att det välfärdsarbete som utförs i civilsamhället både kan ses som en *reaktion* mot, och ett *möjliggörande* av det bristande välfärdssamhället. Med detta menas att civilsamhällets kompensation för de brister av solidaritet och omsorg som resterande samhället uppvisar både blir en form av protest mot detta, samtidigt som bristerna kan fortgå just eftersom civilsamhället täcker dem. Som tidigare diskuterats har Sverige gått från att vara en välfärdsstat till att bli ett välfärdssamhälle. I detta nya välfärdssamhälle är civilsamhället en av de aktörer som tar ökat ansvar för att utföra välfärdstjänster. Genom att ta på sig detta ansvar bli alltså civilsamhället en aktör som underlättar det bristande välfärdssamhället. Samtidigt är civilsamhället en aktör som på flera sätt motverkar detsamma genom att vara en plats av solidaritet, omsorg och trygghet. Civilsamhället spelar alltså en mångbottnad roll i det bristande välfärdssamhället.

Vidare vill jag argumentera för vad denna uppsats bidrar med till fältet. Dess främsta metodologiska bidrag är det specifika fokuset på *kvinnors levda erfarenheter* i intervjuerna. Forskningsfältet om civilsamhället är omfattande. Det finns dock en brist på forskning som fokuserar specifikt på kvinnor, vilket ger denna forskning relevans. Uppsatsens teoretiska bidrag är kombinationen av *omsorgskrisen* och *solidaritetskrisen*. Genom att kombinera dessa två kriser visar uppsatsen på sambandet mellan dem, och vad civilsamhället har för betydelse för dem. Uppsatsen visar vidare på hur nedprioriteringen av svensk välfärd har bidragit till att skapa dessa kriser. Uppsatsens främsta empiriska bidrag är analysen kring hur civilsamhällets omsorgsarbete motverkar och möjliggör det bristande välfärdssamhället i relation till arbete med nyanlända personer. Utifrån materialet går det att se den komplexa roll som civilsamhället har kommit att spela i ett bristande välfärdssamhälle. Slutligen vill jag argumentera för att uppsatsen bidrar till ett redan extensivt fält genom att ha en unik vinkel på ämnet, som inte har använts vid tidigare forskning om civilsamhället.

Vid skrivandet av en uppsats är det nödvändigt att göra mycket avgränsningar. Denna uppsats hade kunnat skrivas på flera alternativa sätt, beroende på var fokus hade legat. Att skriva uppsats är också en begränsad process. Det finns därför många sätt som min forskning kan vidareutvecklas på. Förslagsvis skulle ett liknande forskningsprojekt kunna utföras, men genom observationer för att kunna studera hur arbetet i organisationen faktiskt går till. Ett annat förslag på alternativ forskning är ett projekt som fokuserar på solidaritetskrisen i dess mer akuta skede 2015. Ytterligare ett förslag på vidareutveckling av forskningen är ett projekt som gör en djupare granskning av hur policyer om civilsamhället har förändrats i takt med utvecklingen från välfärdsstat till välfärdssamhälle, för att möjliggöra en undersökning av hur civilsamhällets villkor har förändrats. Denna uppsats har undersökt en viktig samhällsförändring som kommer att vara fortsatt relevant att forska om i framtiden.

9. Litteraturlista

Abdelhadi, Dalia; Gren, Nina & Joorman, Martin (2020). "Introduction". *Refugees and the violence of welfare bureaucracies in Northern Europe*. Manchester: Manchester University Press.

Arbetsförmedlingen (2021). "Extratjänst".

<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/extra-stod/stod-a-o/extratjanst> [Hämtad 2021-04-08].

Arvidsson, Malin & Linde, Stig. "Redovisning och ansvar: det ålagda och det självpåtagna" i Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Baines, Donna; Cunningham, Ian; Kgaphola, Innocentia & Mthembu, Senzelwe (2020). "Non-profit care work as social glue: Creating and sustaining social reproduction in the context of austerity/late neoliberalism". *Affilia: Journal of women and social work*. Vol. 34, No. 4.

Bhattacharya, Tithi. "Introduction: Mapping social reproduction theory" i Bhattacharya, Tithi (2017). *Social reproduction theory: Remapping class, recentering oppression*. London: Pluto Press.

Bäckström, Hanna (2020). *Att hjälpa andra: Gåvans, rättvisans och medkänslans aporier i frivilligarbete*. Umeå: Text och Kultur.

Dahlstedt, Magnus & Neergard, Anders (2016). "Crisis of solidarity? Changing welfare and migration regimes in Sweden". *Critical Sociology*.

Eriksson, Erik (2019). "Perspektiv på integration och etablering: Kunskapsunderlag för ett strategiskt arbete med stöd till nyanlända". *Centrum för Kommunstrategiska Studier: Rapport 2019:5*. Norrköping: Linköpings Universitet.

Epps, Douglas & Furman, Rich (2016). "The 'alien other': A culture of dehumanizing immigrants in the United States". *Social work & society*. Vol. 14, No. 2.

Eos Cares (2021). <https://www.eoscares.se/> [Hämtad 2021-01-29].

Eos Lund (2021). <https://www.eoslund.se/> [Hämtad 2021-03-12].

Fraser, Nancy. "Crisis of care? On the social-reproductive contradictions of contemporary capitalism" i Bhattacharya, Tithi (2017). *Social reproduction theory: Remapping class, recentring oppression*. London: Pluto press.

Fraser, Nancy (1990). "Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy". *Social text*. No. 25/26.

Hammersley, Martin (2013). *What is qualitative research?* London: Bloomsbury.

Haraway, Donna (1987). "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective" i Harding, Sandra (2004). *The feminist standpoint theory reader: Intellectual & political controversies*. London: Routledge.

Harding, Sandra (2004). "Introduction: Standpoint theory as a site of political, philosophic, and scientific debate" i Harding, Sandra (2004). *The feminist standpoint theory reader: Intellectual & political controversies*. London: Routledge.

Harrysson, Lars; Schenk, Anett & Nilsson, Annika (2019). *Att göra trygghet i staden: Ett "samverkande" projekt mellan kommun och civilsamhälle*. Helsingborg: FoU Helsingborg.

Helmersson, Sara. "Från röst till byråkrati: utmanade kärnvärden inom svenska kvinnojourer" i Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Hemmaplan (2021). <https://www.hemmaplan.org/> [Hämtas 2021-03-12].

Hochschild, Arlie Russell (2012). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. London: University of California Press.

Jämställdhetsmyndigheten 2018:3. *Kvinnors organisering*.

Jönsson, Anders & Scaramuzzino, Roberto (2018). *Föreningsaktivitetens betydelse och mervärde för nyanländas etablering genom NAD*. Lund: Lunds Universitet.

Kings, Lisa (2018). "Betydelsen av brobyggare: Det etablerade civilsamhället och förortsrörelsen". *ARKIV: Tidskrift för samhällsanalys*. No. 9.

Lundström, Tommy & Wijkström, Filip. "Från röst till service: Vad hände sedan?" i Wijkström, Filip (2012). *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.

Lykke, Nina (2009). *Genusforskning: En guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber AB.

Mason, Jennifer (2018). *Qualitative research*. London: SAGE Publications Ltd.

Mery Karlsson, Mikael (2020). "*Gå eller rulla - alla vill knulla!*": Funktionsrättsaktivism i nyliberala landskap. Lund: Arkiv förlag.

Mulinari, Diana. "'Den andra' familjen: Genus, nation och migration" i Flink, Janet och Lundqvist, Åsa (2009). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber.

Palmqvist, Lina (2020). *Ålderdom, omsorg och makt: Gamlas situation och omsorgsrelationer i nyliberala tider*. Göteborg: Ale Tryckteam AB.

Sager, Maja (2011). *Everyday clandestinity: Experiences on the margins of citizenship and migration policies*. Lund: Media-Tryck.

Scaramuzzino, Roberto & Jönsson, Anders. "Samverkan, dialog och styrning: integration av nyanlända i förening" i Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig. "Det civila samhällets historia: begreppet, fenomenet och debatten" i Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Smith, Dorothy E. (2005). *Institutional ethnography: A sociology for people*. Oxford: AltaMira Press.

Socialstyrelsen (2008). *Integrationsarbete i civilsamhället: Unga och äldre i blickfånget*.

Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *LOSSA: Lokala exempel på samverkan mellan stat, kommuner och civilsamhälle i mottagandet av nyanlända*.

Trägårdh, Lars; Selle, Per; Skov Henriksen, Lars & Hellin, Hanna (2013). *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. Stockholm: SNS Förlag.

Turunen, Jaakko & Weinryb, Noomi. "Volontärer i välfärdsstaten - socialt arbete med transitflyktingar som politisk handling" i Scaramuzzino, Roberto & Linde, Stig (2017). *Socialt arbete i civilsamhället: Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur AB.

Wijkström, Filip. "Pengar och produktion" i Wijkström, Filip & Lundström, Tommy (2002). *Den ideella sektorn: Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.